

de SPORTWERELD

Geschiedenis en achtergronden van de sport • #75 • 2015

Olympische verzamelingen
Treurniet en Bijkerk

Wielerblijspel
De Papa van Daisy Bell

Bakhuys en Smeets in
Nederlands-Indië

Antiquesportsbooks.com

Dé webshop voor sportgeschiedenis

SPORTSERVICE
DRUKWERK
OOK ONLINE

Bestel uw drukwerk
snel en voordelig!

WWW.SPORTSERVICE DRUKWERK.NL

Van de redactie

Op zondag 13 september 2015 sloot Tom Dumoulin de 70e editie van de Vuelta Ciclista a España af met een zesde plaats, na een heroïsch gevecht van drie weken met de Europese elite van ronderenners. Het was een ronde waarover de Vlaamse wielercomentatoren oordeelden dat hij 'veel te zwaar' was geweest voor de op de proef gestelde deelnemers. Ook de Lage Landers Bert-Jan Lindeman, Danny van Poppel en Jasper Stuyven boekten ritwinst. Zal iemand deze Vuelta in perspectief plaatsen in *de SPORTWERELD* #275 in 2065?

In Enschede maakte de 18-jarige Joël Drommel, tot zijn zesde opgegroeid in datzelfde Spanje, zijn competitiedebuut in de wedstrijd Twente-Ajax: 2-2. De doelman werd in de kranten 'atletisch, leergierig en vrij van vrees' genoemd. Hij veroorzaakte een strafschoep met een wat wilde actie, maar dat werd de junior-voetballer vergeven. Bevat diezelfde toekomstige aflevering van dit tijdschrift een schets van zijn internationale carrière, waarin ook de namen Göbel, De Munck en Van der Sar prominent figuren?

Ondertussen is de redactie blij. Natuurlijk met u als lezer, maar ook met de artikelen die we voor plaatsing krijgen toegestuurd. Hoe klein en bescheiden ook – we geven het ruitertlijk toe – in het grotere geheel der dingen, sportgeschiedenis begint steeds meer te leven in Nederland en België en menigeen is bereid erover te schrijven, op zowel journalistiek als academisch niveau. De redactie ziet uw bijdragen voor het volgende nummer van *de SPORTWERELD* dan ook weer graag tegemoet.

Na bijna een jaar in functie te zijn geweest, durft de redactie u nu ook te vertellen welke artikelen van wat langere adem ons zeer bevallen. Noem het, met alle voorzichtigheid geuit, een beleidslijn, of: een statement. Een ruim opgezet artikel heeft een punt dat nieuw, interessant en prikkelend is. En dat punt wordt vanaf de inleidende woorden glashelder neergezet. Vervolgens wordt een met name Nederlands of Belgisch onderwerp (een persoon, een vereniging, een stad...) in een sociaal-maatschappelijke context of ontwikkeling neergezet. En tot slot worden er interessante internationale connecties en verbanden gelegd. En dat alles geïllustreerd met fraaie afbeeldingen.

Het zijn geen *musts* (meervoud), maar het is wel wat de redactie enthousiast maakt. Leest u in deze editie van *de SPORTWERELD* de fijne kortere stukken en column, maar ook de artikelen van Ernest

Verhees over de sanering van het betaald voetbal in 1964 en het openingsverhaal van Rob van Vuurde over Beb Bakhuis en Felix Smeets... dat komt ideaal dicht bij wat we bedoelen.

Veel leesplezier!

Namens de redactie: Jan Luitzen & Wim Zonneveld

In dit nummer

Van de redactie en inhoudsopgave	3
Beb Bakhuis en Felix Smeets: koningskoppel in Soerabaja	4
<i>Rob van Vuurde</i>	
Een rijk, verwend ADHD-achtig nakomertje	11
<i>Gijs Zandbergen</i>	
Sanering betaald voetbal in 1964 (1): Den Bosch	13
<i>Ernest Verhees</i>	
Geen woorden maar daden in amsterdam	16
<i>Jurryt van de Vooren</i>	
Collector's Items van... Ton Bijkerk	18
<i>Jan Luitzen</i>	
De Papa van Daisy Bell	22
<i>Jan Luitzen, Jurryt van de Vooren & Wim Zonneveld</i>	
Sanering betaald voetbal in 1964 (2): KNVB	29
<i>Ernest Verhees</i>	
Publicaties sportliteratuur	33
<i>Wilfred van Buuren</i>	
Medewerkers de SPORTWERELD #75	34
Colofon	36

BEB BAKHUYS EN FELIX SMEETS: KONINGSKOPPEL IN SOERABAJA

Rob van Vuurde

Anders dan nu waaierden voor de oorlog Nederlandse voetballers niet uit over Europa. Vaak nauwelijks twintig jaar oud kozen ze een andere bestemming: de Oost. Met een middelbare-schooldiploma of universitaire bul op zak was hun motief tegengesteld aan dat van de vertrekkers nu. Ze offerden hun hobby op in ruil voor een maatschappelijke carrière in Indië. En niet alleen de clubs zagen met lede ogen talentvolle spelers vertrekken, ook het Nederlands elftal verloor geregeld jonge spelers, soms al kort na hun eerste interlands. Twee intrigerende voorbeelden: Beb Bakhuis en Felix Smeets.

Tussen 1895 en 1930 groeide in Indië het aantal Europeanen, overwegend Nederlanders, van 63.000 naar 240.000. De introductie van moderne Westerse sporten maakte deel uit van een streven het sociale en culturele leven van het moederland te kopiëren. Hoeveel leden voetbalclubs in Nederland in de loop der jaren naar Indië zagen vertrekken, is niet bekend. Het moeten er enkele honderden geweest zijn. Op een reünie in Soerabaja van oud-voetballers van de Haagse voetbalclub HBS (Houdt Braef Stant), die in 1938 45 jaar bestond, kwamen genoeg oud-leden af om twee veteranenelftallen mee samen te stellen. Initiatiefnemer was Felix Smeets, oud-international en een van de twee hoofdfiguren van dit verhaal. Maar eerst de andere hoofdfiguur, een van de bekendste voetballers van voor de oorlog, Beb Bakhuis.

Na een overtocht met de S.S. Patria vanuit Rotterdam arriveerde de twintigjarige midvoor-international op 22 februari 1930 in Batavia. Hij keerde terug naar zijn geboorteland na een niet helemaal geslaagde schoolopleiding in Nederland. Zijn ouders behoorden tot de Indische Nederlanders die al enkele generaties op Java woonden. Zijn vader was werkzaam in de suikerindustrie, eerst als opziener, later als administrateur. Geboren op 16 april 1909 in Pekalongan aan de noordkust van Java, ging Beb op zesjarige leeftijd naar Nederland, zijn vier oudere broertjes en zusjes achterna. Een schoolopleiding in patria gold als een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle carrière in Indië.

De jonge Beb bleek echter meer belangstelling

voor voetballen dan voor leren te hebben. Afhankelijk van de school die hij bezocht in het westen of oosten des lands, wisselde hij in de jaren twintig HBS en ZAC (Zwolsche Athletische Club) af als voetbalclub. Op 27 september 1925, pas zestien jaar oud, maakte hij zijn debuut als midvoor in het eerste van HBS in een uitwedstrijd tegen Haarlem, waarin hij meteen tweemaal scoorde. Zijn doorbraak kwam in de seizoenen die hij daarna voor ZAC uitkwam. In 73 wedstrijden scoorde hij maar liefst 92 goals en in 1928 had hij een groot aandeel in het kampioenschap van de Oostelijke eerste klasse. Het jaar daarop was hij topscorer van Nederland met 31 doelpunten in 18 wedstrijden. Hij miste de Olympische Spelen van Amsterdam, maar maakte op 2 december 1928 zijn debuut voor Oranje tegen Italië in het Milanese San Siro, bij een 3-2 nederlaag. Tot aan zijn vertrek zou hij nog driemaal het Oranjeshirt dragen. Op 17 maart scoorde hij voor het eerst, thuis tegen Zwitserland (3-2), uit een voorzet van Felix Smeets.

In de herfst van 1929 begonnen de berichten over Bakhuis' naderend vertrek door te sijpelen in de pers en het nieuws kreeg extra aandacht toen hij in de jubileumwedstrijd ter gelegenheid van 40 jaar KNVB, op 8 december tegen België, het enige doelpunt maakte. Nederland, en in het bijzonder Zwolle, stonden op het punt een groot talent te verliezen.

Vermoedelijk had vader Bakhuis een baan in een van de Javaanse suikerfabrieken op het oog, toen hij hem na de HBS naar de Tuinbouwschool in het Drentse Frederiksoord liet gaan. Maar toen hij zich vestigde in Soerabaja vond hij niet een baan in de suikerindustrie maar op het kantoor van de Bataafische Petroleum Maatschappij (BPM). Wat had het Indische voetbal een talent als Bakhuis te bieden? Nadat in 1893 of 1894 – daar is discussie over – in Batavia de eerste voetbalclub was opgericht, schoten in de jaren daarna de clubs als paddenstoelen uit de grond, allereerst in de grote steden waar nieuwkomers uit Europa en middelbare scholieren het voortouw namen. De wedstrijden trokken veel bekijks, niet het minst bij de inheemse en Chinese bevolking, en het duurde niet lang of ook zij richtten eigen clubs op.

In 1904 ging in Batavia voor het eerst een lokale

Beb Bakhuis in het shirt van ZAC. Bron: www.zac1.nl.

competitie van start, een voorbeeld dat spoedig navolging elders kreeg. Voor de organisatie werden plaatselijke bonden opgericht. Voor het eerst in 1914 werd een toernooi georganiseerd om uit te maken welke stad het sterkste elftal op de been kon brengen. Soerabaja, Semarang, Bandoeng en winnaar Batavia deden aan het toernooi mee. Vanwege het grote succes besloot men er een jaarlijks met Pinksteren terugkerend sportfeestijn van te maken: de fameuze Stedenwedstrijden om het 'kampioenschap van Java'. Adequate organisatie ervan was de belangrijkste reden om de overkoepelende Nederlands-Indischen Voetbal Bond (NIVB) op te richten, in april 1919.

In de Stedenwedstrijden streden niet clubs, maar lokale bondsteams om de titel. Batavia en Soerabaja maakten de dienst uit. In de periode 1914 tot 1933 won Batavia elf en Soerabaja acht keer. De grote afstanden verhinderden de invoering van een Javaanse, laat staan een landelijke, competitie. De clubcompetitie beperkte zich tot het stedelijke of regionale niveau. In de jaren twintig, met een gunstig economisch tij, maakte het georganiseerde voetbal snel progressie. Clubs of gemeenten namen sportparken in gebruik met permanente, stenen tribunes, fatsoenlijke kleedruimtes en vaak voorzieningen voor andere sporten, zoals atletiekbanen. Clubs en bonden begonnen buitenlandse teams uit te nodigen.

Het bleek dat het Indische voetbal zich heel aardig kon meten met bezoekende elftallen uit India, Singapore, Australië, China en de Filippijnen. Een nationaal elftal bestond niet. Het zogenaamde Java-elftal kwam daar nog het dichtst bij in de buurt, maar het kwam slechts sporadisch in actie.

Bakhuis en Smeets bij T.H.O.R.

Het vinden van een club na aankomst in Soerabaja leverde Bakhuis geen problemen op. Hij werd met open armen ontvangen bij T.H.O.R. (Tot Heil Onzer Ribbekast, ook wel gespeld als 'Thor', met een verwijzing naar de dondergod), een van de 'Europese' clubs van het grotendeels langs etnische lijnen georganiseerde plaatselijke voetbal. Hij maakte zijn debuut op 16 maart 1930 voor volgepakte tribunes. De clubcompetitie van de Soerabajasche Voetbal Bond (SVB) was in november al geëindigd met een kampioenschap voor de 'Chinese' club Tiong Hoa, met Excelsior als tweede. Thor presenteerde haar nieuwe ster uit Holland bij de feestelijke ingebruikname van de lichtinstallatie in een vriendschappelijke avondwedstrijd tegen een Malangse combinatie. Het lukte hem enkele staaltjes van zijn voetbalkunst te etaleren in een wedstrijd met een 7-1 eindstand. De kranten waren lyrisch. Bakhuis' spel riep herinneringen op aan 'de goeden tijd op Holland's voetbalvelden', schreef *De Indische Courant*, 'een zalig ouderwetsch gevoel van waarachtige voetbalzaligheid'. Behalve zijn vermaarde schot viel vooral op hoe hij met passes zijn vleugelspelers bij de aanval betrok. Dat was men niet gewend in Indië, waar voetballers vaak voor eigen succes gingen.

Nauwelijks een maand later meldde zich nog een Nederlandse international bij Thor: Felix Smeets. Geboren op 29 april 1904 in Den Haag was hij vijf jaar ouder dan Bakhuis, met wie hij zowel bij het Haagse HBS als in Oranje enkele wedstrijden had gespeeld. Tussen 1923 en 1929 scoorde hij voor HBS in 124 wedstrijden 76 maal. In 1925 werd hij met de club kampioen van Nederland. Smeets stond bekend als een snelle speler – hij was ook lid van de atletiekafdeling van HBS – en een harde werker met een scherp spelinzicht. Hij scoorde in acht wedstrijden voor Oranje zeven doelpunten.

Ook voor Smeets was Indië niet onbekend. Toen hij veertien jaar was, vertrok het gezin naar de Oost, waar zijn vader een baan kreeg als leraar Frans op de HBS in Semarang. Maar zijn moeder kreeg al gauw last van heimwee en na twee jaar keerde het gezin terug naar Nederland, waar Felix zijn middelbare school afmaakte. Zijn studie scheikunde aan de Rijksuniversiteit Leiden werd geen succes; hij was in

die jaren meer op de sportvelden te vinden dan achter de boeken. Hij was een veelzijdig sportman: 's winters op het voetbalveld en 's zomers op de atletiekbaan of het cricketveld. In 1928, inmiddels 24 jaar, gooide hij het roer om. Hij koos voor een carrière in Indië. Van het kampioenselftal van HBS uit 1925 waren al drie spelers hem voorgegaan en weer zou een international voor het Nederlandse voetbal verloren gaan.

Het elftal van HBS nadat het in 1924 de Zilveren Bal voor de vijfde keer had gewonnen. Een jaar later was het kampioen. Staand v.l.n.r.: De Vries, Zijlstra, Van Baar van Slangenburgh, Cromvoets, Robert 'Mac' MacPherson (trainer), Vermetten. Zittend: Küchlin, Smeets, Van Thiel, Lash, Denis en Schäfer. Collectie Voetballegends.nl/Cees van Nijnatten.

Ter voorbereiding meldde hij zich aan op de School voor Suikerindustrie in Amsterdam en werkte hij enkele maanden in Roemenië om praktijkervaring op te doen. Foto's van zijn huwelijk in februari 1930 en het afscheid van familie en vrienden op de kade in Rotterdam sierden de sportpagina's. Smeets kwam in dienst als 'chemiker' op een kleine suikerfabriek bij Modjokerto, zo'n vijftig kilometer ten zuidwesten van Soerabaja. Hij had net als Bakhuis een aanbod van de BPM gekregen om bij de oliemaatschappij te komen werken, maar hij wees dat af omdat hij bang was dat zijn carrière er na zijn voetbaljaren in het slop zou geraken. Dat het werk op de suikerfabriek in de maanden van de campagne al zijn tijd zou opslokken, nam hij voor lief. Voor de bescheiden en enigszins introverte Smeets was het voetbal een hobby geworden. Daarin verschilde hij wezenlijk van Bakhuis.

In Soerabaja waren de verwachtingen hooggespannen nu zich na Bakhuis nog een gerenommeerde aanvaller uit Nederland had aangemeld. De Stedenwedstrijden stonden voor de deur en voor het koningskoppel was het de gelegenheid bij uitstek om zich te presenteren en zijn reputatie waar te maken. Bakhuis maakte zijn debuut voor het bondselftal van Soerabaja in een oefenwedstrijd tegen een elftal van de Soerabajasche Kantoren Voetbal Bond (SKVB), die zijn eigen plaatselijke competitie had – uitslag 10-1. Vervolgens werd er in voorwedstrijden tweemaal

tegen Semarang gespeeld. Op 4 april 1930 werd het 11-1 met vier doelpunten van Bakhuis, waarna het debuut van Smeets op 11 mei een groot succes werd: 12-3, met zes goals van Bakhuis en vier van Smeets. Hoge scores waren niet ongewoon in het plaatselijke voetbal, waarin krachtsverhoudingen tamelijk ver konden uiteenlopen. Beiden speelden 'magistraal', aldus het *Soerabaiasch Handelsblad*: 'hun "duetten" waren stuk voor stuk sublieme staaltjes van superieur spel, van, wat wij altijd zoo gaarne van onze jongens willen zien, "spel-met-de-hersens".'

Het hoofdtoernooi werd in het pinksterweekend, begin juni, in Semarang gehouden. Even zag het ernaar uit dat Smeets niet van de partij zou zijn, want de suikercampagne was in volle gang. Hij ontbrak dan ook in de eerste wedstrijd tegen het zwakker geachte Bandoeng. De 'bergbewoners' verweerden zich fanatiek. Tot zes minuten voor het einde wisten ze een gelijke stand van 1-1 vast te houden. Maar toen stortte hun verzet volledig in en de oranjehemden van Soerabaja wonnen uiteindelijk met 5-1. Bakhuis scoorde uit een strafschoep, een van de gevolgen van het ruwe Bandoengse spel. Verzwakt door blessures na deze 'Titanen-strijd' wachtte tegen Batavia de volgende dag een zware klus. Gelukkig had Smeets zich bij zijn werkgever kunnen losweken. Hij werd op zondagochtend ijlings per auto naar Semarang overgebracht, een rit van zo'n zes uur. De stad was volgestroomd met supporters uit Soerabaja, van wie velen stuitten op gesloten loketten. Het leidde tot ongeregelde heden rond het veld, waarbij omheiningen en entreehokjes het moesten ontgelden.

Keeper Hok Gie speelde de wedstrijd van zijn leven; hij was zo onpasseerbaar als een 'looden deur' en stopte zelfs een penalty. De voorhoede viel enigszins tegen. Bakhuis had hinder van een tegen Bandoeng opgelopen blessure en Smeets maakte een vermoeide indruk. Niettemin behaalde het elftal een zwaar bevochten 3-1 overwinning. Bakhuis scoorde 2-1 op aangeven van Smeets. De volgende dag wachtte in Soerabaja de ongeslagen kampioenen een groots onthaal. Honderden enthousiaste supporters verzamelden zich bij het station. Daarna volgde een optocht door de stad met muziekkorpsen en fakkel dragers naar de studio van de Radio Vereniging waar ze door de autoriteiten werden toegesproken.

In Indië werd het hele jaar door gevoetbald. Onder het motto 'het is hier altijd warm' deed men niet aan een zomerstop. Er was een onafgebroken stroom van vriendschappelijke wedstrijden en toernooitjes, vaak gesponsord door bedrijven, dagbladen of instellingen. De competitiewedstrijden namen daartussen

een minder prominente plaats in dan in Nederland.

De voor vertegenwoordigende teams geselecteerde spelers hadden het extra druk. In augustus 1930 maakte Loh Hwa, een sterk team uit Shanghai, een tournee op Java en speelde maar liefst zestien wedstrijden. Bakhuis kwam zowel uit voor het bondsteam van Soerabaja als een Java-team, maar scoorde niet, in wedstrijden die eindigden in 2-3 en 4-4. En dan was er ook nog de competitie van de SKVB, de kantorenvoetbalbond, waarin de naam Bakhuis een paar keer in een BPM-elftal verscheen.

De eerste klasse van de SVB bestond in 1930 uit acht teams waaronder een Chinees en een Amboonees team. Voor de supporters van Thor was er geen twijfel mogelijk: met het koningskoppel in hun midden hoefden de dondergoden de titel alleen maar op te halen. Het zou anders lopen. Tot eind september kon Smeets zich niet vrij maken tijdens de suikercampagne en dat leek een negatief effect te hebben op het spel van Bakhuis. In de openingswedstrijd, thuis tegen Tiong Hoa, die met 4-0 verloren ging, toonde hij openlijk zijn irritaties over het gebrekkige en zelfzuchtige spel van zijn medeaanvallers. Het kwam hem op forse kritiek te staan van *De Indische Courant* die hem gebrek aan inzet verweet en waarschuwde dat, als hij niet ernstig trainde en sober leefde, hij voor de voetbalsport verloren zou gaan. Dat was een snel oordeel, een week na het grote succes in Semarang. De Indische pers schroomde persoonlijke aanvallen niet, of het nu politici of sporters betrof. Het liefst zouden de kranten zelf de opstellingen van de teams bepalen. Bakhuis bleef wisselvallig spelen en ontbrak ook enkele keren op het appèl. Het laat zich raden dat hij aanpassingsproblemen had. Zo valt op dat hij vaak in avondwedstrijden beter voor de dag kwam dan in de competitiewedstrijden die in de hete namiddag begonnen.

Hij speelde nog geen half jaar voor Thor, toen in de pers het gerucht circuleerde dat hij zich bij club en bond had laten uitschrijven. Wat er aan de hand was, is onbekend. Eind september speelde hij weer in oefenwedstrijden van het bondselftal. Pas laat in de competitie, toen er voor Thor niets meer op het spel stond, zou hij weer een koppel vormen met de teruggekeerde Smeets. Half december kon de eindstand opgemaakt worden. Thor eindigde op een vierde plaats, elf punten achter de nieuwe kampioen Excelsior. De ontgoocheling bij de supporters moet groot geweest zijn.

Kampioen met Thor

De dip in Bakhuis' carrière duurde begin 1931 voort. In januari berichtte de pers dat de SVB hem

voor drie maanden had geschorst. Hij zou zich ongepast over het bondsbestuur hebben uitgelaten. Weer weten we er het fijne niet van, maar het ligt voor de hand een verband te leggen met de schorsing van veertien dagen die zijn club tegelijkertijd kreeg wegens het spelen van een liefdadigheidswedstrijd tegen clubkampioen Excelsior zonder toestemming van de bond. Het ging om een benefietwedstrijd voor de slachtoffers van de uitbarsting van de vulkaan Merapi op Java, een ramp van ongekeerde omvang die aan bijna 1400 mensen het leven kostte. De schorsing van Bakhuis duurde niet de volle drie maanden. De Stedenwedstrijden stonden voor de deur en het bondsbestuur zal beseft hebben dat het met die straf ook zichzelf in de vingers sneed. Op 8 maart was hij weer ouderwets op dreef en schoot hij met vijf doelpunten zijn gram uit het lijf bij 7-1 winst in een oefenwedstrijd tegen datzelfde Excelsior.

Van herstel was niettemin nog allerm minst sprake. De eindronde van de Stedenwedstrijden, dat jaar in Batavia en dus te ver voor Smeets om de ploeg achterna te reizen, werd een fiasco. Na verrassend verlies tegen Semarang schakelde Soerabaja zich uit door gelijk te spelen tegen Bandoeng. Deze stad mocht zich voor het eerst kampioen van Java noemen, dus de klassieker tussen Soerabaja en Batavia ging nog slechts om de tweede plaats. Niettemin werd de 4-0 nederlaag van de oranjehemden als een vernedering ervaren. De trotse kampioen van het vorig jaar werd vierde en laatste.

In de daarop volgende competitie verging het Thor en Bakhuis een stuk beter. Kampioen Excelsior bleek danig verzwakt door spelersverloop, een niet aflatende plaag in Indië die vooral het gevolg was van overplaatsingen en het opnemen van buitenlandse verloven. Weliswaar liep Thor mede door het ontbreken van Smeets weer een achterstand op, maar in november zette het team, onder aanvoering van een herboren koningskoppel, een eindsprint in die ertoe leidde dat het zich bij het ingaan van de slotronde half maart van het volgende jaar naast Tiong Hoa aan de kop van de ranglijst nestelde. Het lot had bepaald dat de twee rivalen daarin tegen elkaar speelden. Het werd een gevecht op het scherp van de snede waarin het publiek zich massaal tegen de hard spelende Chinezen keerde. Nadat al vroeg een van hen uit het veld gestuurd was, viel het Thor niet moeilijk de overwinning binnen te halen. Het werd 3-1, met een doelpunt van Smeets en Bakhuis elk. De club mocht zich na drie jaar opnieuw kampioen van Soerabaja noemen. De schotvaardige voorhoede had een groot aandeel in dat succes met een gemiddelde van bijna vier doelpunten per wedstrijd.

Politieke en andere incidenten

Toen de competitie van 1931 afliep, waren de voorbereidingen voor de Stedenwedstrijden van 1932 reeds in volle gang. De verwachtingen waren hoog gespannen, omdat Soerabaja aan de beurt was als gastheer. De stemming veranderde echter door een nieuw incident, nu met een politieke lading, dat de gemoederen hoog deed oplopen. Sommige bladen spraken zelfs van een 'rassenconflict'. In oktober was aan twee Chinese kranten de toegang tot wedstrijden van de SVB ontzegd, omdat ze in hun verslagen bij voortduring het bestuur beledigd zouden hebben en, nog erger, het 'Hollandsche nationaliteitsgevoel' gekrenkt. De maatregel was vervolgens overgenomen door de NIVB, zodat ze ook gold voor de Stedenwedstrijden. Dat zette kwaad bloed. Een in allerijl opgericht actiecomité riep spelers en publiek van niet-Europese afkomst op de wedstrijden te boycotten. Geruchten circuleerden over intimidatie en zelfs over molestatie van een speler en van mensen op weg naar die wedstrijden. De politie greep in en arresteerde een actievoerder op beschuldiging van het aanzetten tot onrust.

Een paar dagen voor aanvang van het toernooi maakte de elftalcommissie van de SVB een selectie bekend waarin de Chinese spelers ontbraken. Vermoedelijk betrof het een voorzorgsmaatregel, want er zijn geen aanwijzingen dat Tiong Hoa of haar spelers gehoor gegeven hadden aan de boycotoproep. Vooral in defensief opzicht was de selectie verzwakt, maar dat werd gecompenseerd, zo stelde *De Indische Courant* tevreden vast, doordat de andere spelers extra gemotiveerd in het veld stonden. De tribunes zaten ondanks de boycot goed vol. Waar veel Chinese en inheemse toeschouwers wegbleven, vonden des te meer Europese voetballiefhebbers de weg naar het stadion. Na een 4-0 revanche op Bandoeng, won Soerabaja de sleutelwedstrijd tegen Batavia met 4-2, met twee doelpunten van Bakhuis en één van Smeets. Na afloop vierde de stad weer feest, althans het Europese deel. En het stadsbestuur haalde opgelucht adem, want ongeregelde dingen waren uitgebleven. Het incident weerspiegelde de verslechterende verhoudingen in de koloniale samenleving. Geconfronteerd met het opkomende inheemse nationalisme en de repressieve maatregelen van het koloniale gezag trok de Europese minderheid zich steeds meer in eigen kring terug. Dat ging gepaard met een verdere oriëntatie op het moederland, wat mogelijk was dankzij de revolutie in het transport en de communicatie. Men kon nu telefoneren met Nederland, al was dat niet goedkoop, de brievenpost ging steeds meer door de lucht

en het zou niet lang meer duren of voetballiefhebbers konden het verslag van een wedstrijd van het Nederlands elftal op de radio beluisteren.

In de Soerabajasche voetbalwereld keerde de rust spoedig terug. Tiong Hoa meldde zich voor het seizoen 1932-33 gewoon aan voor de competitie. Dat die wederom niet zonder incidenten zou verlopen, had deze keer een zuiver sportieve reden. Thor had eind oktober uit vijf wedstrijden slechts drie punten behaald. Dat lag niet alleen aan de afwezigheid van Smeets, het elftal telde om uiteenlopende redenen veel invallers. Bakhuis trad zelfs enkele keren als back en stopperspil aan. Even leek het alsof de club met winst op Tiong Hoa en Excelsior weer zijn fameuze eindsprint had ingezet. Beide tegenstanders tekenden echter protest aan tegen scheidrechtelijke beslissingen, die door de protestcommissie werden ingewilligd. Toen de bond besloot de wedstrijden over te laten spelen, weigerde Thor, wat resulteerde in een schorsing. Uiteindelijk moest ze toch door het stof. De schorsing werd opgeheven, maar ondanks de aanwezigheid van Smeets en Bakhuis verloor het gedemoraliseerde Thor alle resterende wedstrijden in een competitie die door al deze perikelen pas half april eindigde, met Thor op de voorlaatste plaats. Excelsior, dat zich het vorig jaar ternauwernood in de eerste klasse had gehandhaafd, haalde de titel terug.

Wat niemand op dat moment kon bevroeden was dat deze pijnlijke nederlagen de laatste wedstrijden van het eens zo stralende koningskoppel in Indië waren. Bakhuis zou in oktober 1933 voor goed naar Nederland terugkeren. Financiële problemen vormden de aanleiding daarvoor. Op 12 juli sprak de Raad van Justitie te Soerabaja zijn faillissement uit, zoals gemeld in *De Indische Courant*. Dat hij slecht met

Oud-HBS'ers stuurden deze foto met handtekeningen tijdens de Stedenwedstrijden in 1932 in Soerabaja naar Den Haag om hun vroegere club te feliciteren met het 40-jarig bestaan. Overigens vergisten ze zich een jaar. Zittend derde van rechts is Felix Smeets. Beb Bakhuis staat achter hem. Bron: Dam, J. van (ed.), e.a. *100 jaar HBS, Houde Braef Stant*. 's-Gravenhage: HBS, 1993, pagina 79.

geld kon omgaan zou ook tijdens zijn latere jaren in Nederland blijken. Het is echter de vraag of hij zonder deze problemen veel langer zou zijn gebleven. Voetbal was te belangrijk voor hem en hij vond daar in Indië onvoldoende bevrediging in.

De Stedenwedstrijden vonden begin juni in Bandoeng plaats. Kosten noch moeite werd gespaard om dit sportieve hoogtepunt tot een succes te maken. De spoorwegen zetten een extra trein in en de KNILM bediende de meer bemiddelde burgers met een extra vlucht vanuit Batavia. Voor de meeste voetballiefhebbers in de Oosthoek bleef de afstand echter te groot en zij moesten het doen met het rechtstreekse verslag op de radio. Voor het eerst werd hun nu de gelegenheid geboden daar gezamenlijk naar te luisteren om zo iets van de wedstrijdsfeer mee te proeven. Zij konden kiezen uit restaurant Hellen-doorn (gratis) of het UNION-theater (24 cent, opbrengst voor het werklozencomité). Helemaal vlekkeloos ging dat overigens niet volgens het altoos kritische *Soerabaiasch Handelsblad*. Door een verkeerde opstelling van de microfoon werd de verslaggever vaak overstemd door het geschreeuw van de tribunes. Niet dat de luisteraars daardoor veel misten, ging de krant verder, want de verslaggever was totaal niet op zijn taak berekend en sprak zichzelf veelvuldig tegen. Mogelijk dat het de luisteraars daardoor ook ontgaan is dat de rechtsbuiten van Soerabaja ternauwernood aan ernstig letsel ontsnapte toen een vliegtuigje een dik pak reclamebiljetten op het veld dropte dat hem op een haar na miste.

De beslissende wedstrijd tegen Batavia liep uit op een teleurstelling, al vergoedde de spanning veel. Het bondsteam van Batavia was duidelijk sterker, maar *captain* Bakhuis zorgde middels een penalty voor een 3-2 voorsprong en pas één minuut voor tijd slaagde Batavia erin de 4-3 eindstand op het scorebord te brengen. De Soerabajasche pers uitte zich kritisch over het spel van de oranjehemden, van wie in de voorhoede, zei men, alleen Bakhuis zich wist te onderscheiden.

Tot aan zijn vertrek speelde Beb alle competitiewedstrijden, in een Thor-elftal dat zwakker leek dan in voorgaande jaren. Volgens *De Indische Courant* had Thor meer te lijden van de economische wereldcrisis dan andere clubs, doordat ze vanouds relatief veel nieuwkomers uit Holland aantrok en die categorie was als gevolg van de malaise 'aan het uitsterven'. Het spel van Bakhuis kwam minder tot zijn recht. Verslaggevers zagen hem het liefst met zijn dodelijke schot in de buurt van het vijandelijke doel, maar ze constateerden met enige spijt dat hij zich steeds

vaker liet terugvallen naar het middenveld.

Op 4 oktober werd hij gehuldigd, voorafgaand aan zijn afscheidswedstrijd tegen het bondsteam van Malang, waartegen hij ook drieëneen half jaar eerder zijn Indische carrière begonnen was. De voorzitter van Thor en vertegenwoordigers van de Soerabajasche en Malangse voetbalbonden spraken warme woorden. Zelf verklaarde hij dat zijn Indische jaren hem altijd bij zouden blijven en dat hij de kleuren van Thor met evenveel enthousiasme verdedigd had als vroeger die van het Zwolse ZAC. Maar op de wedstrijd die volgde zal hij met andere gevoelens teruggekeken hebben, ongeveer zoals 45 jaar later Johan Crujff. Thor verloor met 7-0. Volgens het *Soerabaiasch Handelsblad* had een eerreddende tegengoal kunnen ontstaan uit een penalty, maar 'der traditiegetrouw om in friendly games geen strafschoppen te benutten, schoot Bakhuis den bal opzettelijk keihard naast'. De pers noemde zijn vertrek een groot verlies, hij was 'de ziel van het blauw-witte team', aldus *De Indische Courant*.

Een paar dagen later deed Bakhuis nog mee in de competitiewedstrijd tegen Mena Moeria en werd hij in de pauze opnieuw door enkele voetbalautoriteiten toegesproken, onder wie de voorzitter van de NIVB. Ook die wedstrijd, hoewel gewonnen door Thor, zou Bakhuis niet gauw vergeten. Nadat een speler van de Ambonese club uit het veld was gestuurd overstroomde het publiek het terrein en mishandelde enkele Thor-spelers en bestuursleden. Bij zijn terugkeer in Nederland noemde Bakhuis, die zelf ongedeerd bleef, deze knokpartij als voorbeeld dat in Indië de gemoederen rond het veld gemakkelijk oververhit raakten.

'Bakhuis komt terug. En Z.A.C. juicht!' kopte *Het Volk*, nog voordat de oud-international zich ingescheept had. Het dagblad ging ervan uit dat hij weer voor zijn oude liefde zou kiezen, ook al was de Zwolse club inmiddels gedegradeerd. De krant herinnerde eraan dat hij een jaar eerder, toen ZAC degradatiewedstrijden moest spelen, schertsend had gezegd 'per Oostinje-vlieger' even over te komen om mee te spelen. Inderdaad troffen de sportverslaggevers hem op zondag 5 november 'bibberend van kou' aan op de tribunes van ZAC, na een lange reis met het S.S. Conte Ross naar Venetië en vandaar per vliegtuig over Berlijn naar Schiphol. Gretig tekenden ze zijn meningen op over het voetbal in Indië. Over het spelpeil liet hij geen misverstand bestaan: 'Een wedstrijd tusschen Holland en Indië zou werkelijk op een fiasco uitloopen voor het Indische spel.' In tactisch en fysiek opzicht kwamen de meeste spelers nog veel tekort. Vooral de Javanen en Chinezen

waren onverbeterlijke dribbelaars. 'In Holland laat men den bal het werk doen en de Javaan doet het net andersom!' En de Chinese voetballers hielden er 'vele en meestal onzichtbare geniepheden' op na. Tot slot verklaarde hij niets liever te willen dan zo snel mogelijk weer op het veld te staan.

Die wens ging reeds enkele dagen later in vervulling toen ZAC in het kader van haar veertigjarig jubileum een wedstrijd tegen de oud-internationals speelde. Op 19 november al trad hij aan in zijn eerste competitiewedstrijd, tegen Rigtersbleek. Uiteindelijk zou hij een groot aandeel hebben in de terugkeer van het elftal naar de eerste klasse. Op 11 maart 1934 speelde hij tegen België voor het eerst weer een interland: 9-3 met twee doelpunten, waaronder zijn beroemde zweefdoelpunt.

Bij het ingaan van het seizoen 1935-36 keerde hij terug in een ander nest uit zijn jeugd, dat van het Haagse HBS. Maar ook die club zou niet lang van haar schutter genieten. Bakhuis raakte in opspraak toen de KNVB hem ervan verdacht de amateurbepalingen te hebben geschonden. Bij een plotselinge overschrijving naar de Venlose tweedeklasser VVV in de lente van 1937 waren duistere constructies in het spel, die waarschijnlijk bedoeld waren om persoonlijke financiële problemen op te lossen. De KNVB beschouwde hem als beroepsvoetballer. Later dat jaar werd hij werkelijk prof, bij de Franse club FC Metz. Sindsdien was hij voor het Nederlandse voetbal verloren. In de Tweede Wereldoorlog verbleef hij als dwangarbeider in Leipzig en in 1947 kwam er in Frankrijk een einde aan zijn eens zo glansrijke voetballoopbaan. Met 28 doelpunten in slechts 23 interlands zou hij nog jaren de topscorerslijst van Oranje aanvoeren. Beb Bakhuis overleed op 7 juli 1982 in Den Haag.

Koningskoppel even herenigd

Smeets keerde Indië niet de rug toe, maar na het vertrek van Bakhuis zou hij veel minder wedstrijden gaan spelen. Hij speelde nog incidenteel bij Thor, maar kwam niet meer uit in het Stedentoernooi. Hij speelde graag een partijtje biljart in de sociëteit en in het wedstrijdbridge reikte hij zelfs naar de Indische top. Op 22 mei 1935 schepte hij zich met vrouw en twee kinderen in op het M.S. Dempo met bestemming Rotterdam. Hij zou tot begin december in het vaderland blijven en in die maanden spelen voor zijn oude club HBS. Zo maakten Bakhuis en Smeets eind augustus gebroederlijk hun hernieuwde debuut bij de Haagse club, tijdens het AROL-toernooi van het Amsterdamse AFC. De pers was natuurlijk nieuwsgierig naar zijn ervaringen en toekomstplannen.

Smeets uitte zich een stuk positiever over Indië dan Bakhuis en liet er geen misverstand over bestaan dat hij na zijn verlof 'met het grootste genoegen' zou terugkeren. Hij had op Java 'een best leven' en er werd 'lang niet slecht' gevoetbald. Het koppel zou in de eerste vijf wedstrijden van de competitie de aanval van HBS leiden, met wisselend succes.

Met Thor ging het inmiddels niet erg goed. Na zes wedstrijden stond het in de nieuw gevormde Hoofdklasse onderaan. Het *Soerabaiasch Handelsblad* sprak de hoop uit dat de terugkeer van Smeets de club wellicht voor de laatste plaats kon behoeden. Dat lukte ternauwernood. Ironisch genoeg sleepten de Soerabajasche neefjes van het Haagse HBS dat jaar de kampioenstitel in de wacht. Smeets zou tot aan de Japanse bezetting in Modjokerto blijven wonen. Maar het combineren van werk met voetbal ging hem steeds moeilijker af. Na nog één seizoen hield hij het voor gezien. De kranten maakten geen melding van een officieel afscheid. Wel zou hij nog in 1938 in het nieuws komen naar aanleiding van de eerder genoemde reünie van oud-HBS'ers, die hij in Soerabaja organiseerde.

Tijdens de oorlog werd Smeets door de Japanners geïnterneerd in een kamp in Bandoeng, waar hij als ziekenverzorger te werk werd gesteld. Na de bevrijding werd hij herenigd met zijn gezin. Het liefst was hij in Indië gebleven, maar terugkeer naar Modjokerto bleek te gevaarlijk. In 1946 kwam het gezin terug naar Nederland, waar Smeets werk vond in de Koninklijke Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek te Delft. In 1953 werd hij benoemd tot ereid van HBS. Hij overleed op 14 maart 1961, nog pas 56 jaar oud.

Bronnen

Berretty, W. 40 jaar voetbal in Ned. Indië 1894-1934.

Soekaboemi: Berretty, 1934.

Dam, J. van (ed.), e.a. 100 jaar HBS, Houdt Braef Stant. 's-Gravenhage: HBS, 1993.

Verkamman, Matty, Henri van der Steen en John Volkers.

De internationals: de historie van Oranje. Amsterdam: Weekbladpers/Voetbal International, 1999.

Verkamman, Matty. 'Beb Bakhuis, van volksheld tot paria.' Trouw (3 mei 1999).

Dag- en weekbladen uit Nederland en Nederlands-Indië via www.delpher.nl.

'Dutch East Indies - Football History'. Website van de Rec. Sport.Soccer Statistics Foundation (prepared and maintained by Karel Stokkermans), op <http://www.rsssf.com/tables/indiechamp.html#about> http://nl.wikipedia.org/wiki/Beb_Bakhuis

Gesprek en correspondentie met de zoon van Felix Smeets: Felix Smeets Jr.

Pim Mulier en Karel Lotsy lagen elkaar absoluut niet. Als HFC bij hem langskwam voor een bijdrage voor het trainersfonds, was Muliers eerste vraag: 'Wat heeft Lotsy gegeven?'

EEN RIJK, VERWEND ADHD-ACHTIG NAKOMERTJE

Gijs Zandbergen

In #73/74 van de SPORTWERELD was 'Pim Mulier' een van de twee thema's, ter gelegenheid van diens 150e geboortedag op 10 maart 2015. Gijs Zandbergen, de eerste biograaf van Mulier, reageerde met de onder afgedrukte LEZERS-BRIEF, waarin hij vooral persoonlijk getinte anekdotes aaneenrijgt.

Halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw vroeg uitgever Thomas Rap mij of ik ervoor voelde een biografie te maken van de in vergetelheid geraakte Pim Mulier. Want zo was het wel. Er mag dan tegenwoordig sprake zijn van de mythe Pim Mulier, die vervolgens wordt doorgeprikt... rond 1985 viel er weinig door te prikken. Eenvoudigweg, omdat Pim Mulier al vrij snel na zijn overlijden in 1954 een vergeten man was geworden.

Het is dat er in 1985 en 1986 Elfstedentochten werden georganiseerd, waardoor zijn naam als stichter opleefde. Voor het overige was hij echt niet veel meer dan de naamgever van een sportstadion in Haarlem.

Ik nam Raps uitnodiging aan en begon materiaal te verzamelen, grasduinend in oude jaarboeken en tijdschriften. Daarnaast bezocht ik mensen die hem persoonlijk hadden gekend. Dat was bijvoorbeeld de hoogbejaarde sportjournalist ir. Ad van Emmenes, die Mulier karakteriseerde als een 'weergalozе ijdelruit'. Bij die gelegenheid vertelde de bij het gesprek aanwezige mevrouw Van Emmenes dat zij Mulier maar een vervelende kerel had gevonden. Een oude snoeper, die tijdens een diner met haar ongewenst had zitten voetjevrijen.

Een andere zegsman was een bestuurslid van HFC, wiens naam ik vergeten ben. Hij vertelde dat Mulier na de oorlog naar HFC kwam kijken in het gezelschap van een vrouw, die zeker een halve eeuw jonger was dan Mulier. De deftige HFC'ers van destijds vonden dat maar een ordinaire vertoning.

Van hem begreep ik ook dat Mulier en Karel Lotsy elkaar absoluut niet lagen. Als HFC bij hem langs-

kwam voor een bijdrage voor het trainersfonds, was Muliers eerste vraag: 'Wat heeft Lotsy gegeven?' Mulier vond Lotsy maar een omhooggevallen grensrechter die het clubbestuur zover had gekregen hem te 'promoveren' tot beschermheer, zodat Lotsy zelf erevoorzitter kon worden.

Mulier ervoer dat als een dolksteek in de rug en heeft om die reden de club jarenlang gemeden. Muliers achter-achterneef Pim (III) van Limburg Stirum kenschetste zijn oud-oom als een licht-corpulent persoon die van de vrouwtjes hield, maar hij vertelde eveneens dat oom Pim hem, student, na de oorlog een paar voortreffelijke flessen witte wijn had gegeven. Mulier had die in zijn tuin begraven toen hij zijn villa in Scheveningen moest verlaten vanwege de aanleg van de Atlantik Wall.

Oom Pim was trouwens toen al wel een beetje 'gaga' geworden. In Twello, waar Mulier tot enkele jaren na de bevrijding woonde, ging hij bij mooi weer midden op straat staan, hief hij zijn handen ten hemel en riep hij: 'De zon, de zon!'

Zijn geheugen was al eerder achteruit gegaan en tijdens een van zijn fietstochten in de omgeving van Twello was hij bewusteloos aan de kant van de weg gevonden. Hij werd met een negenoog in zijn nek in het ziekenhuis opgenomen. De twee verpleegsters die hem verzorgden, zagen hem steeds op een briefje kijken, dat ze later in het laatje van zijn nachtkastje vonden. Daarop stond: 'Kort haar: zuster Rood; knotje: zuster Kamphuis.'

Deze en nog meer feitjes, uitspraken en gegevens over Mulier verzamelde ik gedurende bijna een jaar. Tot ik besepte dat het onbegonnen werk was daar een serieuze biografie uit te distilleren. Die man was zo veelzijdig en energiek geweest en had zoveel ondernomen... het ontbrak me gewoon aan tijd, ambitie en doorzettingsvermogen om dat allemaal uit te zoeken en ook nog eens op te schrijven. Thomas Rap begreep mijn probleem en ik gaf de twee dozen vol verzamelde fotokopieën aan schaatshistoricus Anrie Broere, die over Mulier en het schaatsen

wilde gaan schrijven. Jarenlang hoorde ik daar niets meer over.

Een kleine tien jaar na zijn verzoek liet Thomas Rap mij weten dat hij een pocketserie met sportboeken ging uitgeven: *De Nederlandse Sportbibliotheek*. Zou ik daarvoor geen deeltje over Pim Mulier kunnen maken? Dat leek me wel te doen. Ik haalde de Curverboxen terug bij Broere, die enkele schaatswetswaardigheden aan de verzameling had toegevoegd, maar voor het overige in het onderwerp was verzopen.

Op basis van het verzamelde materiaal schreef ik in 1996 *Pim Mulier, ijdel maar weergaloos*, met dank voor de titel aan de in 1989 op 91-jarige leeftijd overleden ir. Van Emmenes.

Bij een eerdere gelegenheid had ik oud-*HP/De Tijd*-journalist Piet van der Eijk leren kennen, van wie in Raps sportbibliotheek de biografie van voetballer Bertus de Harder was verschenen. Van der Eijk bleek zich ook al eens in Mulier te hebben verdiept. Hij had veel materiaal verzameld, maar ook hij had de handdoek in de ring gegooid, omdat het een te grote klus zou worden. Piet en ik werden vrienden en Mulier werd een geliefd gespreksonderwerp. Zo had een familielid van Mulier hem eens verteld dat onze held zich soms in een kast verstopte als zijn echtgenote hem weer eens achtervolgde.

Over die vrouw, Cornelia, wisten we meer. Ze was kelnerin geweest en kwam uit de Vijfhoek, tegenwoordig een pittoreske buurt in het centrum van Haarlem, maar rond 1900 een achterbuurt.

De door Mulier getekende kelnerin van Thialf 'In de buffettent van Thialf (Heerenveensche wedstrijden, Winter 1890).' Bron: Mulier, W. *Wintersport*. Haarlem: De Erven Loosjes, 1893.

En het beroep van kelnerin had rond 1900 een heel andere, pikantere lading dan tegenwoordig. Het verbaasde ons niet dat Cornelia na de emigratie van Mulier naar Oost-Sumatra aan de drank verslaafd was geraakt. Ze moest zich ontzettend hebben verveeld in het saaie Medan, de hoofdplaats van wat toen het 'Wilde Westen' van Indië werd genoemd. De bevolking van Oost-Sumatra bestond uit inlanders, koelies en vrijgezelle planters. Als die laatsten naar de stad Medan kwamen, was dat echt niet om zich cultureel te vermaken.

Op een zeker moment maakten Piet en ik kennis met Daniël Rewijk, die ons vertelde dat hij op Pim Mulier ging promoveren. Wij spraken af in een Haarlems café en vertelden hem wat we over Mulier wisten. Gezien onze eigen ervaringen waren we sceptisch over het welslagen van Rewijks plannen, maar hij was een stuk jonger dan wij. Waarom zouden we hem ontmoedigen? Onze scepsis werd gevoed door een jarenlange stilte.

Daar hadden we dus naast gezeten. Ongeveer tien jaar na ons gesprek bleek de volhoudende Daniël toch te gaan promoveren. Het is een mooie biografie geworden, waarover sportsocioloog Ruud Stokvis in zijn bespreking in #73-74 van *de SPORTWERELD* zegt het jammer te vinden dat er niet meer persoonlijk over Mulier in het boek staat. Dat ben ik met hem eens. Daniel Rewijk waarschijnlijk ook. Maar, zegt hij: als er weinig controleerbaar bekend is, of de bron is onbetrouwbaar, dan kun je dat in een proefschrift niet opschrijven.

Daar heeft hij gelijk in. Al blijft het een beetje jammer dat daardoor sommige zaken onbesproken zijn gebleven. Het proefschrift bevat bijvoorbeeld niets over Muliers fanatieke tuinieren, een bezigheid die hij ook als een sport beschouwde, of over zijn buikvliesontsteking die hij na zijn terugkeer uit Indië ternauwernood overleefde. Die operatie werd trouwens uitgevoerd door dr. Schoemaker, die dertig jaar later de wielrenner Piet Moeskops voor dezelfde kwaal onder het mes nam.

En wat te zeggen van Muliers betrekkelijk geringe lengte en zeer vroege kaalhoofdigheid? Hij droeg tijdens de wedstrijden nog een pet, toen de andere voetballers die allang hadden afgezet.

Dit alles maakte in mijn ogen van Mulier een rijk, verwend ADHD-achtig nakomertje van oude ouders (ze waren 50 en 43 jaar bij zijn geboorte), dat zich ontwikkelde tot een klein, kaal, ijdel en parmantig mannetje met een enorme geldingsdrang op velerlei gebied.

Alleen, schrijf dat maar eens op in een serieuze dissertatie.

FC Den Bosch en de controverse over het lot van de amateurstaarten binnen de KNVB

SANERING BETAALD VOETBAL IN 1964 (1)

Ernest Verhees

Dit is het eerste deel van een tweedelig artikel over de sanering van het Nederlandse betaald voetbal midden jaren zestig, waarin wordt beschreven op welke manier het ontstaan van FC Den Bosch daar onderdeel van uitmaakte. Dit jaar viert FC Den Bosch zijn vijftigjarig bestaan als (semi-)professionele betaaldvoetbalorganisatie. In augustus 1965 maakte deze club als opvolger van BVV voor het eerst zijn opwachting in het betaald voetbal, na een moeizame ontstaansgeschiedenis en zonder de gewenste fusie met stadgenoot Wilhelmina. Dit had alles te maken met een controverse tussen de verschillende bestuursorganen van de KNVB over het saneringsproces. In het tweede deel (zie pagina 29-32) wordt de controverse zelf beschreven, die bijna tot een scheuring binnen de bond leidde tussen profs en amateurs.

Tien jaar na de invoering van het betaald voetbal in Nederland eind 1954 was het met deze bedrijfstak in Den Bosch niet florissant gesteld. Van de twee plaatselijke clubs BVV (Bossche Voetbalvereniging) – in 1948 nog landskampioen – en Wilhelmina degradeerde BVV aan het eind van het seizoen 1963-1964 naar de Tweede Divisie, waar Wilhelmina op één seizoen na al tien jaar bivakkeerde.¹ Gezien de onvrede in de stad over de slechte presta-

¹ Zie over de geschiedenis van Wilhelmina, BVV en F.C. Den Bosch: Mees, Henk, e.a., *Jubileumboek negentigjarig bestaan Wilhelmina*. 's-Hertogenbosch: Voetbalvereniging Wilhelmina, 1987; Free, Coen, e.a. *Wilhelmina, een club op stand. Geschiedenis van het honderdjarige Wilhelmina*. 's-Hertogenbosch: Voetbalvereniging Wilhelmina, 1997; Gaal, Frans van. *Een club die handelt. Fragmenten uit de geschiedenis van FC Den Bosch en haar voorlopers*. Zaltbommel: Thema, uitgeverij Schouten & Nelissen, 1997; Damen, Bert, e.a. *1906-2006 100 jaar BVV: Zonder verleden, géén toekomst*. 's-Hertogenbosch: Damen communicatie, 2006; *Heya Den Bosch*. Brabants gras, dl 2. 's-Hertogenbosch: Heinen, 2007. Naar aanleiding van het 50-jarig bestaan verschijnt eind dit jaar: Gaal, Frans van, en Henk Mees. *Vallen en opstaan, vijftig verhalen over een club die weet van degraderen en promoveren*. Veghel: Bek communicatie, 2015.

ties en dalende bezoekersaantallen was Den Bosch dan ook een van de plaatsen waar de KNVB mogelijkheden zag voor een fusie. Dat seizoen was een speciale Reorganisatiecommissie voor de sanering van het betaald voetbal ingesteld, om het aantal clubs van 64 naar 52 terug te brengen. Vertegenwoordigers van de sectie betaald voetbal van de KNVB hielden in het land de mogelijkheden voor vrijwillige terugkeer of fusies in de gaten.

Henk Burgwal, secretaris van zowel de sectie betaald voetbal van de KNVB als van de Reorganisatiecommissie, nam het initiatief om de twee Bossche clubs bij elkaar te brengen. Dit resulteerde in een bijeenkomst in Utrecht op 6 maart 1964, waar voldoende basis bleek te bestaan om met de gemeente en het bedrijfsleven om de tafel te gaan.² Door het bestuur van de nieuwe betaaldvoetbalclub – waar de profsecties van BVV en Wilhelmina aan zouden worden overgedragen – werd besloten tot de oprichting van een Stichting Betaald Voetbal FC Den Bosch. Doel was derhalve een zogeheten Telstarfusie, genoemd naar de semiprofclub die in juli 1963 was ontstaan uit een samengaan van de profafdelingen van VSV uit Velsen en Stormvogels uit IJmuiden, waarbij de twee clubs zelf verder gingen bij de amateurs. Begin 1962 was er even sprake van geweest dat 'Den Bosch' de eerste club zou worden die zou ontstaan door een fusie in de top, nog voor Telstar, maar die poging had al snel schipbreuk geleden omdat BVV zich terugtrok.³

Een belangrijk discussiepunt bij dit soort fusiebesprekingen was de amateurklasse waar de overblij-

² *Nota inzake sanering betaald voetbal* (december 1964). Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Secretarieearchief Gemeente 's-Hertogenbosch 1920-1996, inv. nr. 9367. De nota is in zijn geheel gepubliceerd in het *Brabants Dagblad* (18-20 januari 1965).

³ Voor deze en onderstaande alinea's is gebruik gemaakt van Nationaal Archief (NA), Den Haag, Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB), nummer toegang 2.19.123. Bij deze passage gaat het om inv. nr. 4055.

vende amateurclubs in terechtkwamen. In een nota voor B&W van 's-Hertogenbosch over de eerste besprekingen in maart 1964 stond hierover: 'De amateurverenigingen zullen in de 2de klasse amateurs worden ingedeeld.' Burgwal schreef echter in zijn verslag van een ontmoeting met het bestuur van Wilhelmina net iets anders, namelijk dat hij meende de vereniging ervan te hebben overtuigd dat indeling in de tweede klasse in het eerste seizoen te verkiezen zou zijn boven die in de eerste klasse: 'Ik heb toegezegd, dat uiteraard het sectiebestuur Betaald Voetbal zijn uiterste best zal doen de indeling zo gunstig mogelijk te adviseren.'⁴

Indeling van de amateurstaart was op dit moment intern nog een zeer heikel punt bij de KNVB. Burgwal wilde en kon alleen maar aangeven dat de sectie betaald voetbal voorstander was van de tweede klasse en de verwachting had dat dit ook zou lukken, met name door de medewerking van de zondagamateurs. De volgende maanden bleek er echter in de Reorganisatiecommissie van de KNVB een groot verschil van mening te bestaan over de interpretatie van het standpunt van deze amateursectie.⁵

'De fusie gaat niet door indien U voor wat de indeling van ons eerste elftal betreft niet tot onze tevredenheid kunt handelen.'

De fusie bij de verenigingen

De Bossche gemeenteraad ging in haar vergadering van 29 mei unaniem akkoord met een voorstel van B&W tot het verstrekken van een geldlening aan de Stichting Betaald Voetbal 's-Hertogenbosch.⁶ Het zag er goed uit voor de plannen. Op 3 juni hielden beide verenigingen algemene ledenvergaderingen waarin werd ingestemd met de fusie. Bij BVV hadden de voorstemmers een ruime meerderheid van 223 tegen 14, maar de leden van Wilhelmina hadden meer dan drie uur nodig om uiteindelijk met 86 tegen 45 het voorstel aan te nemen. De volgende dag verscheen dan ook het bericht in de pers dat de fusie in Den Bosch doorging.⁷

Het was echter geen gelopen race, want Wilhelmina verbond aan het afscheid van het betaald voetbal

wel een belangrijke voorwaarde. In een scherp geformuleerde brief aan de KNVB eiste Wilhelmina indeling van het eerste amateurelftal in de eerste klasse 'en indien dit niet te realiseren zou zijn in de 2^e klasse amateurs', met als dreigende toevoeging: 'De fusie gaat niet door indien U voor wat de indeling van ons eerste elftal betreft niet tot onze tevredenheid kunt handelen.'

Door de algemene ledenvergadering van BVV was deze eis niet aan het akkoord verbonden, maar het bestuur deed op 5 juni wel aan de KNVB het verzoek 'om onze vereniging in te delen, minstens in de afd. K.N.V.B. 2^e klasse'.⁸

Fusiebesprekingen stranden

In het *Brabants Dagblad* verscheen op 19 juni onder de kop 'Voetbalfusie in Den Bosch hangt aan zijden draad' een artikel over de gevolgen van een controverse binnen de KNVB over de vraag waar een naar het amateurvoetbal terugkerende club, inclusief een zogenaamde 'amateurstaart' bij een Telstarfusie, zou worden ingedeeld. Door de eis van Wilhelmina was het Bossche overleg hier onderdeel van geworden, met alle gevolgen van dien. De krant concludeerde: 'Wie nu precies gelijk heeft, laten wij in het midden. Wel duidelijk is, dat allerlei wanbegrippen en nuances verschillen de basis van de Bossche fusie, de terugkeer naar de tweede klasse, geheel dreigen weg te vallen met als gevolg: GEEN FUSIE.'

De teleurstelling bij de bestuurders en de wethouder was groot en ze klaagden over de door de KNVB en met name Burgwal gecreëerde verwachtingen over – op zijn slechtst – de tweede klasse. De voorzitter van de Stichting Betaald Voetbal Den Bosch, E.P. van Lanschot: 'Ik ben bijzonder teleurgesteld, dat dermate lichtvaardig is geoordeeld en wij zo foutief door de KNVB-official zijn voorgelicht. Een kwalijke manier van optreden.'

Burgwal verklaarde echter dat de tweede klasse nooit zeker was geweest, maar '(...) alleen meer waarschijnlijk dan de eerste klasse'.⁹ Op de dag van het artikel kwamen Burgwal en KNVB-voorzitter Schröder op het stadhuis van 's-Hertogenbosch om de stand van zaken toe te lichten. Schröder moest meedelen dat de sectie zondagamateurs van de bond inmiddels had besloten tot indeling in de 4e klasse en deed de toezegging om uiterlijk de komende maandag, 22 juni, uitsluitsel te geven over het standpunt van het bondsbestuur.¹⁰

---

4 Stadsarchief, Secretariearchief 1920-1996, inv. nr. 2961. NA, KNVB, inv. nr. 389.

5 Deze interne controverse, die zelfs bijna leidde tot een scheuring binnen de KNVB, zal in het tweede deel van dit artikel worden behandeld, zie pagina's 29-32.

6 'Bijlagen 1964' bij de handelingen van de raad no. 126, Stadsarchief, Secretariearchief, inv. nr. 2961. Raadsnotulen (29 mei 1964). *Brabants Dagblad* (30 mei 1964).

7 *Brabants Dagblad* (4 juni 1964).

8 NA, KNVB, inv. nr. 389.

9 *Brabants Dagblad* (19 juni 1964).

10 Notulen sectie betaald voetbal (22 juni 1964), NA, KNVB, inv. nr. 388. *Nota inzake sanering betaald voetbal*, Stadsarchief, inv. nr. 9367.

Huldiging van de spelers van FC Den Bosch, dat meteen in het eerste seizoen kampioen van de Tweede Divisie B werd, op 19 mei 1966. Op de voorgrond, met krans om, Toon Brusselers en achter hem, met shirt in de hand, Daan Netten. Fotograaf: Frans Kuit. Bron: Stadsarchief Den Bosch.

Schröder belde met Egberts, voorzitter van de zondagamateurs, om te horen of het besluit gehandhaafd bleef. De bevestiging hiervan en de overname door het bondsbestuur gaf Schröder vervolgens telefonisch door aan de wethouder, in het besef dat hij daarmee de fusie torpedeerde.

FC Den Bosch '67

In de Bossche voetbalwereld was het na een onderhandelingsproces van zes maanden niet gelukt om tot een fusie te komen van de twee Bossche betaald voetbalclubs. De Stichting Betaald Voetbal FC Den Bosch ging in het seizoen 1964-1965 alleen het betaald voetbal van BVV begeleiden. In april 1965 stemde de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch ermee in om de sanering van het betaald voetbal door te zetten. Nadat ook de eerdere toezeggingen door het bedrijfsleven bevestigd werden, kon de daadwerkelijke overgang van de afdeling betaald voetbal van BVV naar de Stichting FC Den Bosch geregeld worden. Op 11 mei 1965 nam de algemene ledenvergadering van BVV zonder één tegenstem het historische besluit '(...) haar afdeling betaald voetbal geheel af te stoten en deze in te brengen in de

Stichting FC Den Bosch'.¹¹ De volgende dag wijzigde het Stichtingsbestuur de naam in Stichting FC Den Bosch/BVV.¹² Dit betekende voor het betaald voetbal het afscheid van het rood-zwarte BVV en de entree van het zwart-witte FC Den Bosch. BVV ging, een jaar voor het zestigjarig bestaan, met het eerste elftal terug naar... de vierde klasse amateurs.

Wilhelmina kreeg het in de daaropvolgende seizoenen door de oplopende schuld en de dalende inkomsten steeds moeilijker. In 1967 slaagde een nieuwe poging om ook Wilhelmina het betaald voetbal over te laten dragen, wel. Begin april konden de besturen van FC Den Bosch en Wilhelmina bekend maken dat zij tot een fusie wilden komen en op 10 mei ging de algemene ledenvergadering van Wilhelmina hiermee akkoord. De fusieclub ging in De Vliert spelen onder de naam FC Den Bosch '67. Ook de amateurs van Wilhelmina daalden af naar de vierde klasse.

De sanering van het betaald voetbal in 's-Hertogenbosch was alsnog volbracht: er was voortaan nog maar één Bossche profclub.

¹¹ De datum van 11 mei werd genoemd in een brief aan de gemeente (18 mei 1965), Stadsarchief, Secretarieearchief 's-Hertogenbosch 1920-1996, inv. nr. 2961. *Brabants Dagblad* (12 mei 1965).

¹² NA, Ministerie van Justitie: Centraal Archief Stichtingen, 1957-1976, inv. nr. 18169. Op 15 juli 1965 is de naamswijziging in een notariële akte verwerkt.

Daarom adviseerde ik Amsterdam zich niet zozeer te richten op medailles, toegangskaartjes en vlaggetjes, maar bijvoorbeeld op de uitnodigingsbrief voor het leggen van de eerste steen voor het Olympisch Stadion.

GEEN WOORDEN MAAR DADEN IN AMSTERDAM

Jurryt van de Vooren

Op 8 augustus had ik in *Het Parool* een primeur: verzamelaar Jaco Treurniet uit Harderwijk bracht zijn enorme collectie memorabilia van de Olympische Spelen van Amsterdam 1928 naar de veiling. Dat ik binnen een week zelf een hoofdrol zou spelen in deze affaire wist ik toen nog niet.

Jaco Treurniet is een particulier die in veertig jaar een collectie opbouwde over de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam, groter dan welke instelling dan ook voor elkaar had gekregen. Vanwege zijn leeftijd en gezondheid wilde hij er al jarenlang afstand van doen, met als hoop dat hij alles in één keer kon overdoen aan de gemeente Amsterdam, NOC*NSF of het Olympisch Stadion.

Het ontwerp in gips voor de officiële herinneringsmedaille van Amsterdam 1928.

Overleg mislukte keer op keer vanwege onenigheid over het bedrag dat de collectie moest opbrengen. Het laatste gesprek dat Treurniet voerde, was met de gemeente Amsterdam, maar ook dat liep stuk. En zo meldde zich MPO Veilingen uit IJsselstein, die aan Treurniet aanbod zijn verzameling per opbod te verkopen. Dat zou gaan plaatsvinden op 14 augustus en een kleine week daarvoor plaatste *Het Parool* mijn verhaal hierover.

Advies

Die publicatie is niet onopgemerkt gebleven, want meteen erna begon een overleg tussen het Olympisch Stadion, de gemeente Amsterdam, het Amsterdam Museum, NOC*NSF en Bouwinvest, de eigenaar van het Olympisch Stadion. Om te voorkomen dat de complete collectie-Treurniet verloren zou gaan voor Amsterdam werd een strategie bepaald om op de veiling alsnog belangrijke objecten aan te schaffen.

Op verzoek van deze partijen schreef ik een advies over de belangrijkste kavels waarop Amsterdam zich zou moeten richten, met de nadruk op de museale waarde. Dat is iets heel anders dan verzamelaarswaarde, die meer is gebaseerd op het object zelf. Het belang van Amsterdam bij deze veiling lag toch eerder bij de objecten die de bredere maatschappelijke en historische context van deze Olympische Spelen laten zien.

Daarom adviseerde ik Amsterdam zich niet zozeer te richten op medailles, toegangskaartjes en vlaggetjes, maar bijvoorbeeld op de uitnodigingsbrief voor het leggen van de eerste steen van het Olympisch

---

Met die strategie nam ik namens Amsterdam plaats op de veiling.

Stadion en een circulaire van Pierre de Coubertin. Hiermee kunnen grotere verhalen worden verteld, zoals de bijzondere architectuur van het stadion en de plaats van 1928 in de olympische geschiedenis.

De verschillende partijen bepaalden verder wat de kroonjuwelen van de collectie waren, die heel belangrijk zouden zijn voor Amsterdam om te kunnen exposeren. Dat betrof onder meer een houten klomp met een groot aantal handtekeningen van Amerikaanse deelnemers, zoals die van de zwemmer Johnny Weissmuller, die twee gouden medailles won op de Spelen. Verdere 'kroonjuwelen' waren het officiële olympische jasje van atleet Jan Zeegers, een ontwerp in gips voor de officiële herinneringsmedaille van Amsterdam 1928 en een zilveren schaal met de handtekeningen van de juryleden van de olympische zeilwedstrijden.

Met die strategie nam ik namens Amsterdam plaats op de veiling, samen met Maarten Jansen van het Amsterdam Museum. NOC*NSF stuurde Ben Hilgers als eigen vertegenwoordiger, met wie vooraf ook was overlegd. Zo bleken alle partijen in staat om zo'n zestig kavels te verwerven, waaronder de genoemde kroonjuwelen. Over het beschikbare bedrag worden geen uitspraken gedaan, behalve de mededeling dat het niet nodig bleek om dat in zijn geheel aan te spreken.

Publieke reactie

Ook buiten het Amsterdamse overleg heerste opwinding. Mark Versteegen, hoofd sponsoring van KPN, begon op Twitter een actie om geld op te halen om alsnog de collectie-Treurniet in zijn geheel op te kopen. Dit bleek onhaalbaar, maar het is opvallend hoeveel positieve reacties Versteegen kreeg. Vooraanstaande sportmarketeers als Frank van den Wall Bake en Bob van Oosterhout sloten zich bij hem aan, net als Frits Barend en Maarten Treurniet – inderdaad: de zoon van.

Het parkeerbewijs dat van historisch belang is, omdat het parkeersymbool (P) een uitvinding is voor de Olympische Spelen van Amsterdam 1928.

Van Oosterhout plaatste zelf nog twee tweets over de veiling: 'Vanuit de USA volg ik vol ongeloof de ontwikkelingen rondom de Olympische Treurniet collectie. In mijn ogen zegt deze situatie alles over de stappen die we in ons land nog moeten zetten om tot een échte (trotse) sportcultuur te komen!'

Binnen een week bleek opeens meer mogelijk dan wat in de jaren vooraf aan goede voornemens was uitgesproken. Dat is hoopvol, omdat de Amsterdamse partijen nu snel een actieplan moeten maken over de berging en vertoning van het verworven materiaal over Amsterdam 1928. De klomp met de handtekening van Weissmuller en het jasje van Zeegers moeten zo snel mogelijk aan het publiek worden getoond, samen met andere objecten uit 1928 – zowel van de veiling als uit collecties die al in Amsterdam en daarbuiten bestaan. Het is daarom goed om te zien dat belangrijke sportmarketeers en sportjournalisten zich zo betrokken voelen bij ons nationale sportieve erfgoed.

Na jaren praten en het hebben van voornemens is het nu eindelijk tijd voor actie, of, zoals ze in een andere grote stad zeggen: geen woorden maar daden! In juni 2016 is het EK atletiek in het Olympisch Stadion in Amsterdam, en dat zou een ideaal moment voor alle betrokken partijen moeten zijn om zich op te richten. Zodat zowel Amsterdam als Nederland eindelijk eens zijn sporthistorische erfgoed koestert en niet opnieuw achter de feiten aan hoeft te rennen als een belangrijke verzamelaar zijn collectie naar een veiling brengt.

Ton Bijkerk draagt de Olympische fakkel van Athene 2004 tijdens de Torch Relay in Amsterdam. Collectie Ton Bijkerk.

‘Mijn Olympische bibliotheek, de digitale fotocollectie, een nader overeen te stemmen aantal fakkels en een deel van de memorabilia (vooral het Amsterdam-1928-deel) gaan als nalatenschap naar het domein Bewegen, Sport & Voeding van de Hogeschool van Amsterdam.’

COLLECTOR'S ITEMS VAN... TON BIJKERK

Jan Luitzen

Anthony Theodoor Bijkerk (Bandoeng, 1931) kwam in 1946, na een verblijf in de Japanse interneringskampen, als tiener naar Nederland. Na een opleiding van drie jaar op het Koninklijk

Instituut voor de Marine en een carrière van twaalf jaar als marineofficier was hij in 1966 tot zijn pensioen in 1990 directeur van de Dienst voor Sport en Recreatie in Leeuwarden. Als

zwemmer maakte Bijkerk in 1950 deel uit van de nationale selectie en hij werd in 1951 militair kampioen op de rugslag.

Sinds 1960 houdt hij zich bezig met de geschiedschrijving van de Nederlandse deelname aan de Olympische Spelen, onder meer met het naslagwerk *Olympisch Oranje*, waarvan na de Spelen in 2012 de derde editie verscheen. Hij is de auteur van het boekje *Nederlandse Deelnemers aan de Tweede Olympische Spelen Parijs 1900*. Bijkerk maakt deel uit van het bestuur van de International Society of Olympic Historians.

Waarom ben je aan het verzamelen geslagen?

‘Mijn Olympische verzameldrift begon in 1960, toen ik van de zwemmer Jan Bouwman (1935-1999, lid van HPC Heemstede) zijn Olympische herinneringsmedaille van de Olympische Spelen van dat jaar in Rome mocht ontvangen. Als oud-wedstrijdzwemmer van HVGB in Haarlem kende ik hem al vele jaren en tijdens de militaire zwemkampioenschappen van 1959 hadden we elkaar weer ontmoet. Hij won tijdens die militaire kampioenschappen de eerste prijs op de 100 meter vrije slag en ik drong er bij hem op aan om hard te gaan trainen voor deelname aan de Spelen in Rome. Hij twijfelde of dat wel zin had, maar ik wist die twijfel positief om te buigen. In de 14^e serie van de vrije slag in Rome werd hij weliswaar met een vierde plaats uitgeschakeld, maar de Olympische beleving was er niet minder door. Soms is deelnemen inderdaad even belangrijk als winnen!

Als dank dat ik hem had gestimuleerd, kreeg ik dus die herinneringsmedaille. Dat was het begin van wat vele jaren later één van de grootste Olympische verzamelingen van Nederland zou worden. Die verzameling werd in 1995 de basis van de collectie van het Nederlands Sport Museum “Olympion” in Lelystad. Ik had namelijk in 1984 een brief geschreven aan het Nederlands Olympisch Comité met de vraag of het niet tijd was om na te denken over het initiëren van een nationaal sportmuseum. Pas in 1987 nam het NOC-bestuur de beslissing om hier gevolg aan te geven, met als uiteindelijk resultaat dat er een stichting werd opgericht: Het Nederlands Sport Museum. Toen het museum in mei 2004

De officiële poster van de niet gehouden Olympische Spelen van 1940 in Helsinki. Collectie Ton Bijkerk.

jammer genoeg de poorten sloot, heb ik mijn verzameling uiteraard weer teruggehaald. Daar had ik toen 95 verhuisdozen voor nodig!

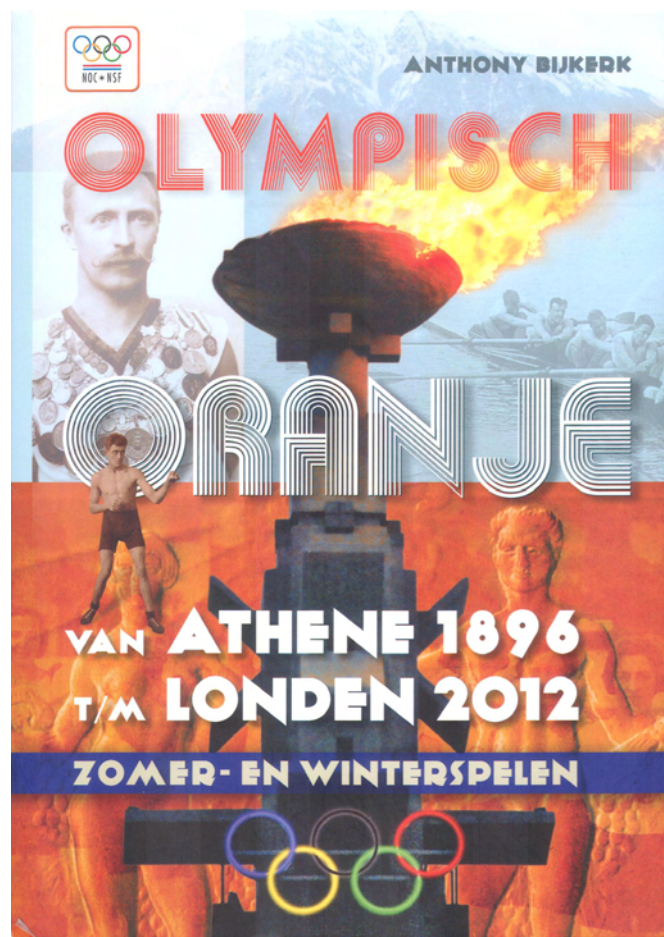
Waar bestaat je collectie uit en wat zijn je specialiteiten? ‘Het grootste deel van mijn Olympische verzameling is sinds 2012 onderdeel van de collectie van het Qatar Olympic & Sports Museum in Doha. Ik kwam in contact met het museum in Qatar, omdat Dr. Christian Wacker, de toenmalige directeur, een goede bekende van mij was. Bij het bekijken van mijn collectie werd hij zo enthousiast dat hij deze graag wilde overnemen. Na stevige onderhandelingen werd het contract eind 2011 door beide partijen getekend en begin 2012 is de verzameling naar Qatar overgeheveld. Desondanks heb ik nog steeds een behoorlijk grote verzameling, met daarin onder meer een achttiental Olympische fakkels, een internationale journalistieke en wetenschappelijke bibliotheek en Olympische memorabilia met als focus Amsterdam 1928.

Ik ben als *secretary-general* verbonden aan de International Society of Olympic Historians (ISOH).

Omdat het IOC in 2005 de ISOH officieel tot een "Recognized Organization" heeft verklaard, geniet ik alle voordelen die daaraan verbonden zijn. Zo krijgen de president en de secretary-general van de ISOH een uitnodiging van het IOC om zowel de Zomer- als de Winterspelen bij te wonen. Ik ontvang dus veel zaken rechtstreeks, zoals de bijbehorende herinneringsmedailles, een diploma, een identiteitskaart etc., en van bevriende "Olympic Historians" krijg ik regelmatig Olympische boeken en rapporten toegestuurd. Ach, en zelf koop ik af en toe ook nog wel eens wat, want: eens een verzamelaar, altijd een verzamelaar! Zo heb ik onlangs bij de veiling van de "collectie Treurniet" nog twee bordes van Amsterdam 1928 gekocht, alsmede een zilveren sigarettenkoker.'

Wat denk je dat er in de toekomst met je collectie zal gebeuren? 'Mijn collectie is al gesplitst en het grootste en belangrijkste deel is nu in Doha. Daarnaast heb ik via bemiddeling van oud-Olympisch zwemmer Cees Vervoorn notarieel laten vastleggen dat een groot deel als nalatenschap naar de Hogeschool van Amsterdam gaat, in het bijzonder naar het domein Bewegen, Sport & Voeding. Dat gaat om de zo'n 3000-4000 items bevattende Olympische bibliotheek, een drietal Olympische fakkels, de digitale fotocollectie en een deel van de memorabilia – vooral de Amsterdam-1928-items, waaronder een origineel rugnummer en een legitimatiekaart van een van de deelnemers, herinneringspenningen, sierborden, bekens en glazen. De affiniteit met sport en sportgeschiedenis is groot binnen dat domein, en het plan is onder meer om de studenten research- en afstudeeropdrachten te laten uitvoeren op basis van de Olympische bibliotheek, en wisselende deelopposities in te richten met Olympische thema's. Zo wordt de Olympische boeken- en memorabiliacollectie opgenomen in de onderwijs- en onderzoeksprogrammering en krijgt in het bijzonder de Amsterdamse Olympische sportgeschiedenis een nieuwe impuls.

Daarnaast heb ik besloten dat – als ik er niet meer ben – mijn overige memorabilia geveild zullen worden en de opbrengst ervan onder mijn drie kinderen verdeeld zal worden. Verder zou het inhoudelijk logisch zijn als de door mij in vele jaren van intensief onderzoek vergaarde informatie over de Nederlandse Olympische deelnemers wordt ondergebracht bij NOC*NSF.

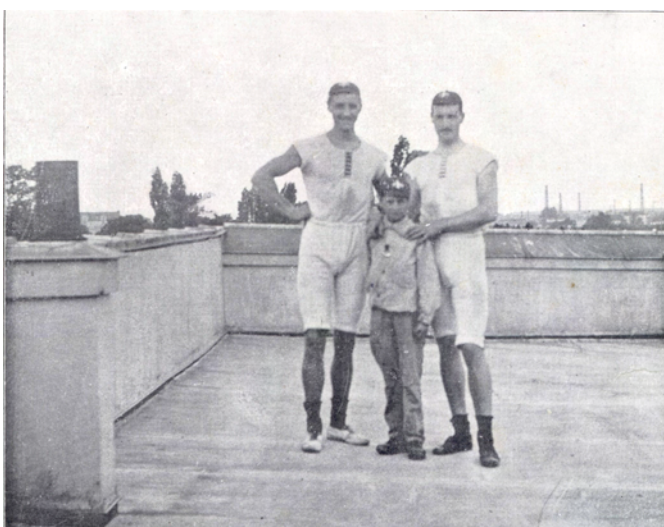

Bijkerk, Ton. *Olympisch Oranje: van Athene 1896 tot en met Londen 2012, Zomer- en Winterspelen. Een compleet historisch overzicht van Nederlandse deelname aan de Olympische Spelen.* Haarlem: Spaar en Hout, 2012. Herziene en uitgebreide editie van: *Olympisch Oranje: van Athene 1896 tot en met Athene 2004.* Haarlem: De Vrieseborch, 2004.

Het archief van het vroegere Nederlands Olympisch Comité, vooral dat van voor de Tweede Wereldoorlog, vertoonde grote lacunes. Volgens overlevering zou het archief van voor de Tweede Wereldoorlog tijdens het bombardement van het Bezuidenhout in Den Haag zijn verdwenen, wat in de praktijk betekende dat ik van alle vooroorlogse deelnemers op zoek moest naar hun officiële persoonsgegevens. Dat onderzoek begon in 1960, toen ik ontdekte dat ons land al in 1900 aan de Spelen van Parijs had deelgenomen.

Het toenmalige NOC wist hier helemaal niets van en ik had het geluk dat ik jaargang 1900 van het tijdschrift *Nederlandsche Sport* kon bemachtigen. Daarin stonden tal van artikelen over die Nederlandse deelname in Parijs. Dat was het begin van een decennialange zoektocht naar de namen en geboortedata van alle Nederlandse deelnemers aan de Olympische Spelen.'

Hoe kom je aan aanvullingen en nieuwe items voor je collectie? 'De allerlaatste deelnemer uit het verre Olympische verleden van Nederland die ik nog

Roelof Klein en François Brandt, winnaars van het eerste Nederlandse Olympische goud (roeien, twee met stuurman), behaald tijdens de Spelen van 1900 in Parijs, op de Seine. Tussen hen in het onbekend gebleven Franse stuurmannetje. Bron: *Gedenkboek uitgegeven door het bestuur van de Delftsche Studenten Roei-Vereniging "Laga" bij de herdenking van het 50-jarig bestaan op 13 april 1926*. Delft: Waltman, 1926.

moest vinden, was de bokser J. Smit, die in 1924 in Parijs deelnam aan de Spelen. Dankzij een televisieuitzending op SBS6 in 2008, waarbij ik een foto van de betreffende bokser liet zien, kwam uiteindelijk de oplossing van de puzzel. De dochter van Arij Smit, Nelleke Smit, herkende haar vader op tv en zij kon mij zijn personalia verstrekken. Er kwam toen ook nog een bijzonderheid aan het licht. Zij bleek nog gezwommen te hebben in mijn zwemvereniging HVGB in Haarlem en had zelfs nog met mijn eigen jongere zusje Lieke aan waterpolo gedaan.

Al de nu verzamelde gegevens zijn gepubliceerd in de derde editie van *Olympisch Oranje – van Athene 1896 tot en met Londen 2012*, uitgegeven bij Uitgeverij Spaar-en-Hout in Haarlem. Het is het eerste en vooralsnog enige boek in de wereld, waarin de persoonsgegevens van alle Olympische deelnemers van één land zijn gepubliceerd.

Naar welk item ben je al jarenlang op zoek, maar heb je nog niet kunnen vinden? 'Ik heb heel lang gezocht naar het Officiële Rapport van de Olympische Winterspelen van 1928 in St. Moritz. Dit Officiële Rapport werd in de Franse taal gepubliceerd en is het verslag van het organisatiecomité over de voorbereiding van de Spelen. Helaas is mijn speurtocht tevergeefs gebleven. Het is in feite een klein onooglijk boekje en erg zeldzaam. Ik had er wel een kopie van. Gelukkig beschikte ik over de lijst met alle uitslagen, die niet in het Officiële Rapport waren opgenomen, maar als afzonderlijk document was uitgegeven.'

Wat is het vreemdste of meest bijzondere item (met een verhaal) in je collectie?

'Ik beschik nog steeds over de grote officiële poster van de niet gehouden Olympische Spelen van 1940 in Helsinki. Die is in de originele staat uiterst zeldzaam. Daarbij hoort eigenlijk als aanvulling de serie publicaties die het Organisatiecomité van de Olympische Spelen van 1940 publiceerde, waarbij het laatste exemplaar het resultaat laat zien van het bombardement van Helsinki begin 1940. Dat was de reden dat het Organisatiecomité zich genoodzaakt voelde om de organisatie van de Spelen aan het IOC terug te geven. Deze items kreeg ik destijds tegelijkertijd van dezelfde gulle gever. De serie publicaties is meegegaan naar het Museum in Doha in Qatar.'

Wat is het meest waardevolle item, qua prijs of emotionele waarde, in je collectie?

'De letterlijk meest waardevolle items in mijn collectie zijn de twee fakkels van Londen 1948 en Tokyo 1964, die beide ongeveer 15.000 dollar waard zijn. Voor mij persoonlijk heeft de fakkel van Athene 2004 de meeste emotionele waarde. Ik mocht als een van circa 300 Nederlanders daarmee lopen tijdens de fakkelloop door Amsterdam op 23 juni 2004, met mijn kinderen en kleinkinderen in het publiek.'

De Olympische fakkels van 1948 en 1964. Ton Bijkerk: 'Ik heb beide fakkels zo gefotografeerd dat de teksten op de fakkels goed zichtbaar zijn. Anders kunnen het ook nog de fakkels van andere jaren zijn; met name die van 1948 lijkt veel op die van 1952 en 1956 en die van 1964 op die van de winterspelen van datzelfde jaar.'

Jonkheer Jan Feith en de emancipatie van het rijwiel en de wielrijd(st)er

DE PAPA VAN DAISY BELL

Jan Luitzen, Jurryt van de Vooren en Wim Zonneveld

Aan het einde van de negentiende eeuw maakt het wielrijden wereldwijd revolutionaire tijden mee – ook in Nederland. Burgers hijsen zich op de 'hoge bi', later wat gemakkelijker op de driewieler of op de *safety bike*. Soldaten oefenen met het rijwiel. Voor velen is wielrijden een symbool van 'modernisme', maar tegelijkertijd verloopt de acceptatie ervan niet zonder slag of stoot.

Ook de journalistiek maakt een enorme ontwikkeling door. Stereotype wedstrijd- en vergaderingsverslagjes beginnen plaats te maken voor een eigen genre, dat van de wielerverhalen. De basis wordt gelegd voor de Nederlandse wielierliteratuur. In 1895 wordt in Amsterdam een wielerblijspel gepresenteerd dat de nieuwe tijdgeest effectief en toch luchtig weet te vangen en te duiden.

DAISY (*verlegen*.) 'Nu, ik dacht eerst, dat u een dominé, of zoo'n mijnheer van een begrafenis-maatschappij was...!'

VAN PEDDELEN (*quasi ernstig*.) 'Zeer verplicht! (*Buigt*).'

DAISY (*weer opgewonden: naïf babbelend*.) 'Maar ik ben blij dat ik hoor, dat u wielrijder bent. (*Vertrouwelijk*). Want weet u, van wielrijders droom ik dag en nacht. Ik heb een paar vriendinnen, die ieder een vélôcipède cadeau hebben gekregen en die rijden elken dag vreeselijk ver. Verleden week zijn zij in één dag naar Haarlem gereden en eens zelfs naar Leiden! Ik heb er ook eens op mogen zitten, maar niet los, begrijpt u? De palfrenier van mijn vriendin, hield de fiets dan vast; maar ik geloof tóch wel, dat ik gauw heelemaal alleen zou kunnen rijden!

VAN PEDDELEN. 'Maar waarom rijdt u dan zelf niet?'

DAISY. 'Maar, dat is 't juist. Papa [Mr. Bell, lid der Tweede Kamer] heeft het zoo verschrikkelijk op de wielrijders voorzien! Hij kan ze niet uitstaan. U begrijpt dus, dat hij nooit zou willen...! (*opgewonden*.) En toch zou ik het zoo dol, dol graag eens willen probeeren. (*dweepend*.) Hé! Zoo zonder inspanning op een heerlijk glinsterend fietsje voortglijden, door die lachende

natuur! De vogels blijven doorkweelen en schrikken niet, zooals wanneer een wandelaar voorbij komt! En dan altijd maar véerder! Verdwalen! O! dolletjes zoo écht verdwaald te zijn! Dan klop je bij een boerenhuisje aan en dan vraag je: "Zeg eens, vriend, kun je me den weg naar Amsterdam ook terug wijzen?" En dan schrikt die boer! "Wat juffer, komt u heilemaal op je vélôcipé ven Aomsterdoam?" En dan moet je binnenkomen, en tracteert de boerenvrouw je op zure room of karnemelk! O, heerlijk! Zoo te mogen wielrijden!'

Vrijdagavond 8 maart 1895 vindt in de Artis Schouwburg aan de Plantage Middenlaan in Amsterdam de première plaats van het 'oorspronkelijk wielerblijspel in drie bedrijven' *De Vader van Daisy Bell*, door het gezelschap Amsterdam's Wielrijders Bondslokaal. Het publiek bestaat uit 'leden van den Algemeenen Nederlandschen Wielrijdersbond en hun genodigden' en de opbrengst komt ten bate van de Armenzorg. De recensent van het bondsblad *De Kampioen* is niet karig met zijn lof over het geboden vertier: 'De opvoering was één succes; aanhoudend werden de hoofdpersonen toegejuicht, en iedere aardige groep, iedere geestige zet [...] bracht de handen van een enthousiast en deskundig publiek op elkaar.'¹

In het stuk is Meester Bell, lid van de Tweede Kamer, van plan een wet tegen het – in zijn ogen – verfoeilijke wielrijden in te dienen. Om dit zwaard van Damocles af te wenden, waagt Van Peddelen, bestuurslid van de Wielrijdersbond, zich op audiëntie in Bells kantoor, waar hij diens dochter ontmoet, de bevallige Daisy Bell, die zich ontpopt tot bondgenote. Samen smeden zij een plan om papa Bell op een rijwiel te krijgen. Dat lukt. Mr. Bell klimt in het holst van de nacht op een driewieler, maar dit wordt gezien door Pennewip, redacteur van de *Vliegende Wielrijder*, die vervolgens dreigt een artikel te schrijven over het fietsende Tweede Kamerlid. Na de nodige kolderieke perikelen en amoureuze verwickelingen sneuvelt het wetsontwerp. *De Kampioen*:

¹ *De Kampioen* 12, nr. 11 (15 maart 1895): 197-198.

Programma van het wielerblijspel *De papa van Daisy Bell*. Bron: Historisch Archief ANWB in Den Haag: Archief Amsterdam's Wielrijders Bondslokaal, dossiernummer 1531.

'Wielrijders-typen van allerlei soort, slaggers, amateurs, proff's, protestierende Duitschers, rijbewijzencommissarissen enz. enz., een bont en uitstekend pariodeerend geheel, zijn getuige van de slot-scène, waarin Mr. Bell dit blijspel tot blijspel maakt en zijn zegen geeft aan Daisy en van Peddelen.'²

Wielerverenigingen fungeren in deze tijd ook, en niet op de laatste plaats, als plek voor gezelligheid en vermaak voor hun leden. Binnen twee weken wordt het stuk ook opgevoerd in Haarlem en Den Haag. Daar moet na elk bedrijf 'telkens weer gehaald' worden, en 'dan traden er heeren in zwarte rokken naar voren, om woorden van hulde, bewondering en dankbaarheid te spreken en ruikers en kransen aan te bieden' aan de hoofdrolspelers.³ Het spel is op 'bonte avonden' in het land een groot succes, uitgevoerd door plaatselijke acteurs, vaak zelf wielrijders, en beleefd nog tot voorjaar 1897 een hele reeks opvoeringen. Deventer, Zutphen, Hilversum, Groningen, Arnhem... iedereen wil het gezien hebben.

Jan Feith: student, sporter, schrijver

Daisy Bell is de pennevrucht van 'J.F.', die Jan Feith blijkt te zijn, een 20-jarige ex-student en ex-sporter met schrijversaspiraties, die in de eerste opvoerin-

² *De Papa van Daisy Bell, Oorspronkelijk Wielerblijspel in drie Bedrijven*, door 'J.F.' Amsterdam: Boek-, Kunst- en Handelsdrukkerij voorheen Gebroeders Binger, 1895.

³ *Nieuws van den Dag* (29 maart 1895).

gen zelf de rol van Mr. Bell op zich neemt. Verre van onverdienstelijk, aldus *De Kampioen*, want de hoofdpersoon had 'uitstekende oogenblikken': 'Dan daverde de zaal van bravogeroep.'⁴

Johannes (Jan) Feith (Amsterdam 1874 – 's-Gravenhage 1944) is van gegoede, adellijke komaf, hij mag zich jonkheer noemen. Vader Pieter Rutger en broers Rhijnvis en Constant zijn alle drie jurist. Constant, de jongste, is in het begin van de twintigste eeuw een actief cricketer en achtvoudig voetbalinternational, uitkomend voor het Haagse HVV.

Jan is bepaald geen studiebol. De Hoogere Burgerschool in Haarlem maakt hij niet af, de Openbare Handelsschool in Amsterdam wel, zij het met enige moeite, in de zomer van 1894.⁵ Na kantoorbaantjes bij een bank en bij de Stoomvaartmaatschappij Nederland wordt hij in 1896 – in het jaar na *Daisy Bell* – aangenomen bij het *Algemeen Handelsblad* als journalist.

In zijn Haarlemse schooltijd begint Jan zich onledig te houden met twee activiteiten die bepalend zullen zijn voor zijn verdere levensloop, die zo verschilt van zijn familieachtergrond: populaire cultuur en sport. Onder zijn schoolvrienden zijn de latere voordrachtskunstenaar Albert Vogel en de musicus Wim Landré.⁶

Jans passie voor sport ontstaat als hij in Haarlem Pim Mulier ontmoet, tien jaar ouder, die hem overhaalt mee te trainen met de voetballende jongens op de Koekamp.⁷ Hij debuteert voor HFC op 9 maart 1890 tegen HVV, een wedstrijd die eindigt in een 6-2 nederlaag.⁸ Dit deel van zijn sportcarrière wordt in 1906 het onderwerp van zijn bestseller *Uit Piet's Vlegeljaren*, een jeugdroman met het eerste Nederlandse literair-ingebedde verslag van een voetbalwedstrijd. In juli 1890 worden door de Amsterdamse Sportclub atletiekwedstrijden georganiseerd op het grote sportcomplex 'achter het Rijksmuseum', met deelname van een hele stoet Haarlemmers. Schaatser-wielrenner Klaas Pander wint er de race over 1 mijl. Klaas' protégé Jaap Eden maakt zonder potten te breken in deze race zijn sportdebuut, maar Jan Feith wint de ¼ mijl. Jaap en Jan zijn allebei 16 jaar oud.

⁴ *De Kampioen* 12, nr. 11 (15 maart 1895): 197-198.

⁵ Een van zijn medestudenten daar, en een levenslange vriend, is de jonge Anton (Ton) Philips. Zie: Metzke, Marcel. *Ze zullen weten wie ze voor zich hebben. Anton Philips 1874-1951*. Proefschrift. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Cultuur en Geschiedenis, 2004.

⁶ Raadt, Kees de. 'De vlegeljaren van een jonkheer'. Online op: *Spitsbroeders, Magazine voor klassieke voetballiteratuur* (15 juni 2003). Oorspronkelijk gepubliceerd in *De Boekenpost* (november/december 1996).

⁷ 'Over sport en sportmensen. Jan Feith.' *Revue der Sporten* 7, nrs. 36 en 37 (20 en 27 januari 1914).

⁸ Lotsy, Karel (red.). *Gedenkboek ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de Haarlemsche Football Club, 1879-1919*. Haarlem: Haarlemsche Football Club, 1919, 45.

Jonkheer Jan Feith
rond 1928.

In Amsterdam voetbalt Jan bij RAP, maar na een hardnekkige blessure ('leewater', oftewel een voetbalknie) stapt hij over op het wielrennen. Hij is geen veelrijder, maar behaalt wel een aantal opvallende successen. In augustus 1892 is hij met een groepje rijders in Londen, waar hij op de Catford-baan, een slecht berijdbare kleibaan, de overwinning weghaalt in de *team-race*, met als maat de sterke Hagenaar Willem Rademaker. Hij behaalt in de zomer van 1893 overwinningen op de banen van Sittard en Arnhem, en bij die laatste gelegenheid een tweede plaats in het Kampioenschap van het Continent over 1 mijl, achter Jaap Eden. Jan en Jaap kunnen het goed met elkaar vinden, ze maken er samen, tot groot enthousiasme van het publiek en de kranten, een mooie sprint van.

1894 is zijn eindexamenjaar op de Handelsschool en zijn actieve sportcarrière komt dan ook ten einde. Afgestudeerd maakt hij op kosten van zijn opgeluchte ouders dat najaar een reis naar Griekenland en Klein-Azië en hij bundelt in eigen beheer zijn brieven onder de titel *Reis naar de Levant*. Het is het begin van een groot, heel groot oeuvre, maar met zijn tweede werk, het blijspel *De papa van Daisy Bell*, begint hij als 20-jarige – 'den nieuweling-auteur J.F.' van *De Kampioen* – op te vallen.

Jongelingen met ambities

Tussen 1885 en 1895 vindt een aantal technische vernieuwingen plaats die het gebruik van het rijwiel zowel aangenamer als – desgewenst – sneller maken: de ontwikkeling van de driewieler en daarna de *safety bike*, de 'moderne' fiets met twee even grote wielen en een aan het frame opgehangen crankstel dat met een ketting het achterwiel aandrijft. En de

luchtband, die voor meer vering zorgt op vaak nog slechte ondergronden. Het productieproces van de fiets wordt in hoog tempo gemoderniseerd, terwijl de kosten van het product dalen. Kranten en tijdschriften plaatsen advertenties met de nieuwste modellen. Het leger stort zich op het nieuwe verschijnsel, omdat verplaatsing per fiets sneller gaat dan lopend of te paard. De wedstrijdsport ontwikkelt zich, het eerst en het meest in de Angelsaksische landen en Frankrijk, maar ook in België, Duitsland en Nederland. Het moderne rijwiel is een symbool van het 'modernisme'.⁹

Ook de journalistiek ontgaat dit niet. Zij beschrijft en begeleidt de ontwikkelingen; speciale wielersbladen verschijnen. In Engeland onder andere *Bicycling News*, *The Cyclist* en *The London Bicycle Gazette* en in de Verenigde Staten *The Wheel World*. In België is *Le Cycliste Belge* het eerste serieuze wielersblad, uitgegeven vanaf 1884 in Leuven.¹⁰ In Frankrijk verschijnt *Le Vélo-Sport* en in *La Bicyclette* begint Henri Desgrange – in 1903 de organisator van de eerste Tour de France – zijn schrijvende carrière.

In Nederland start de ANWB in 1884 met een nieuwsbrief, die een jaar later *De Kampioen* wordt – dan nog een exclusief wielrijdersblad. De eerste tijd wordt het gevuld met pure informatie, verenigingsberichten, aankondigingen van wedstrijden, evenementen en tentoonstellingen, uitslagen en ranglijsten, ingezonden brieven over kwesties die spelen bij de leden, en soms een reisverslag.¹¹

Maar enkele jonge sportenthousiasten hebben hogere ambities. 'Just' Muller Massis, een predikantenzoon uit het oosten des lands, is in 1892 een jonge redacteur bij het *Algemeen Handelsblad* met onder meer sport in zijn portefeuille. Hij neemt het initiatief tot het Amsterdamsche Bondslokaal in de Kalverstraat, als plek voor sport-gerelateerde vergaderingen, tentoonstellingen en bonte avonden; hij wordt in 1894 plaatsvervangend hoofdredacteur van

⁹ Zie ook de dissertatie van Stijn Knuts: *Converging and Competing Courses of Identity Construction: Shaping and Imagining Society through Cycling and Bicycle Racing in Belgium before World War Two*. Leuven: Biomedical Sciences Group, Faculty of Kinesiology and Rehabilitation Sciences, Department of Kinesiology, 2004.

¹⁰ Zie Vansacker, Dries. *Koersend door een eeuw Italiaanse en Belgische geschiedenis. De Italo-Belgische connectie in en rond het wielerspeloton*. Leuven/Den Haag: Acco, 2009.

¹¹ Een meer algemeen dergelijk sportblad was *Nederlandsche Sport*. Officieel orgaan der *Nederlandsche Harddraverij- en Renvereniging*, der *Nederlandsche Jachtvereniging "Nimrod"*, der *Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roei- en Roei-vereniging*, der *Amsterdamsche IJclub* en der *Amsterdamsche Skating-club*, vanaf 1882. In 1889 werd *Het Sportblad*. Geïllustreerd weekblad voor alle takken van sport gelanceerd als concurrent, met als redacteurs 'Pim' Mulier en sporter-correspondent A.L. Couvé, die overkwam van *De Kampioen*. Het blad bestond slechts anderhalf jaar.

De Kampioen,¹² onder Frans Netscher. Carl Corvey, zoon van de directeur van een grote papiergroothandel aan de Amsterdamse Keizersgracht, is 17 jaar als hij eind 1893 begint met het weekblad *Het Wielernieuws*, met Muller Massis als mederedacteur.¹³ Het blad heeft literaire aspiraties; het tweede nummer bevat ondermeer “‘Liefde’, een sportnovelle’.¹⁴ Het bestaat maar anderhalf jaar; in 1896 publiceert het duo samen de bundel *Opstellen over Sport*.

Carl Corvey is ook een sociale gangmaker. *De Kampioen* van november 1894 bevat een verslag van ‘De feestelijke opening van het winterseizoen’ van de Amsterdamsche Wielervereeniging in het Bondslokaal, met vrolijke redevoeringen, sketches, café-chantant, jongedames op het toneel en het clublied, met een hoofdrol voor Corvey. In het wielerblijspel *Daisy Bell* neemt hij de rol van bondsbestuurslid Van Peddelen voor zijn rekening. Hij en Muller Massis moeten van grote waarde geweest zijn voor Jan Feiths start in de journalistiek. Het is niet onwaarschijnlijk dat Just hem introduceerde bij het *Algemeen Handelsblad*, waar rederszoon-hoofdredacteur Charles Boissevain, zelf de auteur van een aantal reisreportages, een sport-welgezin bewind voert.

De tandem als sociale metafoor

VAN PEDDELEN. ‘Daisy! Vergeef den sterveling, die aan je heilige voeten ligt. Vergeef hem zijn misdaad Hij heeft je lief! Daisy, ik bemin je.’

DAISY. ‘Mijn hemel, mijnheer!’

VAN PEDDELEN. ‘Och toe, zeg niet “neen”!’

DAISY. (*zeer verlegen.*) ‘Ik heb niet “neen” gezegd, mijnheer!’

VAN PEDDELEN (*slaat zijn arm om haar middel.*) ‘Mijn engel, zeg dan “ja”!’

DAISY. ‘O! Ik durf niet. Als Papa...’

VAN PEDDELEN (*ongeduldig.*) ‘Alweer Papa! Telkens Papa! Maar bedenk toch welk een heerlijk leven aan mijn zijde. Altijd fietsrijden! ‘s Morgens, ‘s middags, ‘s avonds, ‘s nachts... altijd rijden.’

12 Catharinus Marie Justinus Muller Massis (1870-1900). Hij maakt in de jaren negentig snel carrière en wordt in 1897 redacteur-directeur van het christelijke *Nederlandsch Dagblad*. Onder invloed van de gebeurtenissen in de Boeren-oorlog wordt hij propagandist van de ‘Volksweerbaarheid’, waarin hij sport een grote rol toedicht. Op 29-jarige leeftijd overlijdt hij aan een ‘ingewandsaandoening’.

13 Carl Hermann Eberhard Corvey (1876-1924). Hij wordt vooral bekend als hij in 1909 onder het pseudoniem Frans van Erlevoordt het familieblad *Het Leven* omvormt tot een succesvol sensatieblad met een revolutionaire hoeveelheid illustraties, tekeningen en foto’s. *Panorama avant la lettre*. De verslaggeving over de Eerste Wereldoorlog is zeer realistisch. Hij trouwt met een nicht van de volksdichter C.S. Adama van Scheltema, en overlijdt in mei 1924 in een griep epidemie.

14 *Algemeen Handelsblad* (9 november 1893).

De Britse vaudeville componist Harry Dacre heeft in 1892 – hij is dan 32 jaar – aan een bezoek aan collega’s in de Verenigde Staten een song overgehouden, waarin onder de titel ‘Daisy Bell’ een jongedame wordt aangesproken door een jongeman die om een huwelijk smeekt: ‘*Daisy, Daisy, give me your answer do, I’m half crazy, all for the love of you.*’ Veel geld heeft hij niet, maar hij belooft haar wel dat ‘*you’ll look sweet, on the seat, of a bicycle built for two.*’ Dat laatste is de bedoelde *catchphrase* van de song: ‘*Bicycle built for two.*’ Mooi ritme, pakkende alliteratie. Het verhaal wil dat de Amerikaanse muziekkuitgeverijen weinig met zijn song op hadden, maar dat, terug in Engeland, de zangeres Katie Lawrence hem opneemt in haar repertoire voor de *music halls* van Londen. Dat slaat ineens aan. Een hit is geboren, het publiek krijgt er geen genoeg van. New York gaat alsnog uit zijn dak bij de versie van Jennie Lindsay en Dan Quinn neemt de song op als *phonograph record*, ook een hit. Harry heeft een klassieker geschreven, een onverbidelijke evergreen. Over een meneer, een juffrouw en een fiets.¹⁵

De tandem, de *bicycle built for two*, is in opkomst in Engeland als ‘marital’ vervoermiddel en dat draagt aanzienlijk bij aan het succes van Harry Dacre’s song. Niet alleen dat, de tandem wordt een metafoor voor de onderlinge politieke en sociale verhoudingen tussen man en vrouw. Wie heeft de leiding op een tandem? De song houdt zijn mening voor zich, aan Daisy wordt zowel voorgesteld ‘*You’ll take the lead*’ als ‘*You’ll be the bell which I’ll ring.*’ ‘Bell’ klinkt, niet toevallig, fonetisch precies hetzelfde als het Franse woord ‘belle’, ook in het Engels ingeburgerd. Uiteraard hoeft de erotische ondertoon van zulke regels aan het doorsnee publiek niet te worden uitgelegd.

De tandem maakt het wielrijden toegankelijk voor vrouwen, en vervolgens maakt de *safety bike* het hen een stuk gemakkelijker om zelfstandig deel te gaan nemen aan het rijwielverkeer. In Engeland ontstaat vanaf begin jaren negentig een ‘craze’ in het ‘*bicycling for ladies.*’ Het fenomeen wordt geadopteerd door de *suffragettes*, de emancipatiebeweging die streeft naar vrouwenkiesrecht en het elimineren van de sexe-ongelijkheid.¹⁶ Opvallend aan het succes van ‘Daisy’ is dat een mannelijke stem zo succesvol wordt uitgevoerd door vrouwelijke performers. Maar dit zijn dan ook de *Gay, Naughty Nineties*. Decadente kunst, societyschandalen, Oscar Wilde, *gender-bending*. Gesteund door een aantrekkelijke

15 Sullivan, Steve. *Encyclopedia of Great Popular Song Recordings*, Volume 1. Plymouth: Scarecrow Press, 2013.

16 Zie de website van Sheila Hanlon, specialist in *women cycling*, op: <http://www.sheilahanlon.com/>.

economie die consumptie bevordert, ontworstelen vrouwen zich aan baleinen en insnoering, gaan 'mannelijke' kleding dragen.

De correspondent van de *Arnhemsche Courant* beschrijft in december 1893 het swingende Londen van die dagen. De *up-to-date girl* wil mannen in alles nabootsen. 'Daarom draagt zij zijn overhemden, hoge boorden, dassen, knopen, dasspelden, overjassen, vilten of stroohoeden en lederen gordels. In zulk een costume gevoelt zij zich *aux bouts des ongles* een man.' Maar ook moet zij 'een man hebben met flinke gestalte en houding en bovenal... goede beenen, om een goed figuur te maken, wanneer zij samen cricket spelen of hun huwelijksreisje, op de manier van Daisy uit het café chantant deuntje, op een *bicycle made for two* (vélocipède voor 2 personen) ondernemen.'¹⁷

Daisy komt naar Nederland

DAISY. 'Papa! Nu u toch die redevoering tot mij houdt, moet u mij ook toestaan, om evenals in de kamer met mij er over te debatteeren.

KAMERLID (*gemaakt vroolijk.*) Ha, ha, dat is bepaald geen onaardige inval! Nu, enfin, ik vind het goed, vorm jij dus de oppositie.

DAISY (*gemaakt deftig.*) Wanneer ik dan het geachte lid mag verzoeken, zich duidelijker uit te drukken en te willen stipuleeren welke gevaren hij in het wielrijden ziet?

KAMERLID (*zich opwindend.*) Welk gevaar? Welk gevaar? Maar de menschen loopen tegenwoordig niet veilig meer over straat! Elk oogenblik kan men onder zoo'n vélocipède verpletterd worden! En thuis is het even erg! 't Is een ware plaag, eene bezoeking des duivels! Hier in mijn studeerkamer, vergaat men haast van het getoeter van die ellendige wielrijders-hoornblazers. Ik word nog eens gek, door dat beroerde getingel en gebel! (*men hoort buiten weer getoeter en geschel.*)

Harry Acre's song dringt al snel ook in Nederland door. Bladmuziek van 'Daisy Bell. Komisch Lied.' wordt opgenomen in de collectie *Potpourri No. 3 voor Piano*, naast 'Sientje laat me los' en 'Terèra-boemde-jé', en gaat bij duizenden exemplaren de deur uit. In 1894 is Dan Quinns uitvoering verkrijgbaar bij *The World's Phonograph Company* op het Rokin in Amsterdam, een Europese vestiging van het verkoopbedrijf van Thomas Edison. In hetzelfde jaar nog

verschijnt er een Nederlandse vertaling.¹⁸ Jan Feith heeft een insteek voor zijn blijspel.

Hoe luchtig gebracht ook, Jan Feith sluit aan bij serieuze actualiteit. Juffrouw Daisy speelt in het stuk al manouvrerend een hoofdrol bij het afwenden van wetgevend onheil voor wielrijdend Nederland, en slaagt al doende er zelf ook nog eens in, haar brommende vader ten spijt, op het rijwiel te geraken. Waarmee het thema sekse-emancipatie slim verwerkt is. Nederland kent weliswaar geen rijwielmanie van Engelse proporties, maar *De Kampioen* had wel al sinds 1889 de rubriek 'Sportzusters'. In Den Haag wordt in 1893 de Eerste Nederlandsche Dames-Wielervereeniging opgericht onder de naam 'Honni soit qui mal y pense', en vroeg-feministe Aletta Jacobs maakt met haar echtgenoot lange fietstochten, waaronder in 1894 over de Alpen, mede uit sociaal-maatschappelijke nieuwsgierigheid.¹⁹

Aletta Jacobs op de fiets, waarschijnlijk met haar echtgenoot. Bron: Jacobs, Aletta. *Herinneringen van Dr. Aletta H. Jacobs*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf, 1924, 218.

Onheil afgewend?

Dat de uitkomst van het blijspel gewaardeerd wordt door een landelijk publiek van wielereenthousiasten, spreekt voor zich. Maar het in het stuk afgewende onheil was wel iets dat wielend Nederland bezig was over zichzelf af te roepen. In zijn openingsrede bij de algemene vergadering van de ANWB in Amsterdam in september 1892 voelt voorzitter Edo Bergsma van de ANWB zich gedwongen een gevoelig onderwerp aan te roeren, dat voortkomt uit de spagaat waarin de bond zich bevindt: zij behartigt de belangen van zowel de liefhebber-toerrijders als de training- en

¹⁸ Al in 1894 wordt er gerefereerd aan een Nederlandse vertaling, maar bij uitvoeringen van *De Papa van Daisy Bell* lijkt daar geen gebruik van te worden gemaakt. Op de Liederenbank van het Meertens Instituut komt inderdaad een Nederlandse versie voor, met als annotatie: 'Vrouw van Vlijmen (druk), Rotterdam, ca. 1910.' Of dit het lied is van 1894 is onduidelijk.

¹⁹ Zij gebruikt voor zichzelf mede hierom de term 'New Woman'. Zie Anne-Katrin Ebert, *Radelnde Nationen. Die Geschichte des Fahrrads in Deutschland und den Niederlanden bis 1940*. Frankfurt: Campus Verlag, 2010; hoofdstuk 'Die Neue Frau auf dem Fahrrad': 91-143.

¹⁷ *De grondwet* (5 december 1893): 16.

wedstrijdgerichte wielrenners. 'Een ongeluk, wij weten het allen, zit in een klein hoekje', stelt de voorzitter nog voorzichtig, maar 'een lummel is het, de wielrijder, die door *eigen* onvoorzichtigheid, door *eigen* roekeloosheid, een ongeluk veroorzaakt en daarna zijn slachtoffer niet alleen niet bijstaat, maar zelfs nog met grove scheldwoorden overlaadt, met straattaal overstelpt. En dat is voorgekomen overal, maar hier in Neerlands hoofdstad het meest.'²⁰

Bergsma is voorzitter van een bond met een gestaag groeiend ledenaantal, maar dat betekent niet dat de acceptatie van de activiteit daarmee gelijke tred houdt. In een ingezonden brief op 17 september in het *Algemeen Handelsblad* werd het door Bergsma aangehaalde incident met onverholten woede beschreven. Maar vergelijkbare gebeurtenissen worden al meer dan twee decennia gemeld, voor Rotterdam, Deventer, Den Haag, waar al niet. En het zijn lang niet uitsluitend racende hardrijders die kommer en kwel veroorzaken, maar evengoed onoplettende, overmoedige of soms gewoon hondsbrutale burgers.

Het niet-wielende publiek komt hier en daar in opstand. Het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 1890 meldt dat mensen 'wel met blindheid geslagen of buitengewoon optimistisch gezind moeten zijn om te beweren, dat de wielersport ten onzent de populaire tak van sport bij uitnemendheid is. [...] Onze lieve straatjeugd schijnt de wielrijderij te haten met een gansch zeer grooten haat, die der jeugd, welke onze straten en pleinen onveilig maakt, schijnt aangeboren en de gedachte is wel eens bij ons opgekomen of men in iederen wielrijder soms ook een vogelvrijverklarde ziet, tegenover wien de grootste baldadigheid niet alleen geoorloofd, maar zelfs geboden is.'²¹

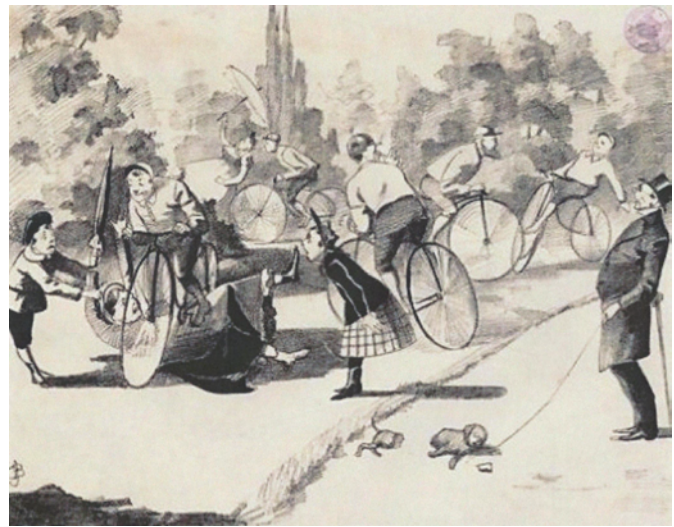
Edo Bergsma verzekert zijn publiek dat zijn bond er altijd zal zijn voor 'vrienden [die] werken wat zij werken kunnen om de zaak vooruit te brengen, de wielersport te doen bloeien en het wielrijden meer en meer tot algemeen goed te maken van zoovelen'. En mochten zich onder de 'vlegels', ja onder deze 'rotte appels', bondsleden bevinden, dat dan, in samenwerking met de politie, 'hunne namen gepubliceerd zullen worden en schorsing *in* of ontzetting *uit* het lidmaatschap' zal volgen.²²

De parkopzichters van het Vondelpark krijgen opdracht te controleren op de aanwezigheid van 'schellen' op de door het park rijdende vélocipèdes, maar als dat niet blijkt te helpen, wordt vanaf voorjaar 1892 bij gemeentelijke verordening een groot deel van het park voor wielrijders afgesloten.

²⁰ *De Kampioen* 9, nr. 40 (30 september 1892): 1023.

²¹ *Rotterdamsch Nieuwsblad* (30 december 1890): 2.

²² *De Kampioen* 9, nr. 40 (30 september 1892): 1023-1024.

Onfatsoenlijk weggedrag van fietsers in het Amsterdamse Vondelpark. Prent van Johan Coenraad Braakensiek (1858-1940). Datering: 18 september 1892. Bron: Stadsarchief Amsterdam.

En zo treft elke gemeente zijn maatregelen.

In de Tweede Kamer worden vragen gesteld over een landelijke aanpak om de wielrijdende wanorde in te dammen, en dat beleid komt er ook. Vanaf 1898 worden wielrijders landelijk geregistreerd via een rijksrijwielbelasting, die, met een korte onderbreking, tot 1941 blijft bestaan. De ANWB zegt in hetzelfde jaar de wedstrijdsport vaarwel. Het beheer daarvan komt terecht bij de Nederlandsche Wielerbond, die in 1928 opgaat in de Nederlandse Wielren Unie. Een dieptepunt wordt in 1905 bereikt met de invoering van de Motor- en Rijwielwet, met daarin een algemeen verbod om op een openbare weg wielervedstrijden te houden, 'tenzij er verlof is gegeven'.²³ Dat gebeurt zo zelden dat het heel lang vrijwel onmogelijk is om wegwedstrijden te houden. Het gevolg is dat de wielrenners in ons land zich specialiseren in baanwedstrijden, omdat die buiten de beperkende wetgeving vallen.

Geen ineenprutsen meer

Jan Feiths *Daisy* heeft embryonale voorlopers. Charles Boissevain publiceert in *De Gids* van 1884 het reisverslag 'Van den Rijn naar zee op een drie-wieler', waarin hij betoogt dat veel meer dan de trein, een rijwiel het mogelijk maakt te genieten van Nederland en het Nederlandse landschap, daarbij de pretentieuze literaire referentie (de Engelse dichters Wordsworth en Shelley) niet schuwend.²⁴ *De Kampioen* publiceert in 1888 het luchtige vierdelige feuilleton 'Een nieuwe huwelijksmakelaar', gepresenteerd onder het pseudoniem Quidam ('Jewetwel'), waarin het rijwiel wordt toegedicht het ontmoeten

²³ Twee even vermakelijke als interessante hoofdstukken over deze perikelen in: Fuchs, Johannes Marius, en Willem Jacob Simons. *Voort, in 't zadel, kameraden! Een eeuw fietsen in Nederland*. Amsterdam: De Bussy, 1968.

²⁴ *De Gids* (november 1884): 227-270.

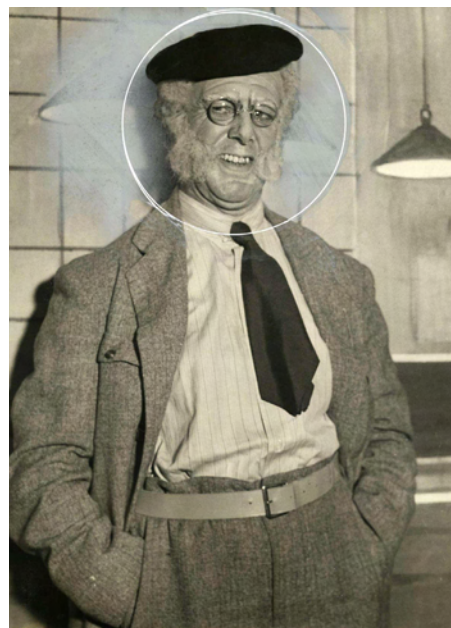
van nieuwe oorden te bevorderen, en van nieuwe mensen, onder wie, met name, potentiële echtgenotes.²⁵

In het *Voorwoord* van de gepubliceerde versie van *Daisy* schrijft Carl Corvey: "t Is nog pas zoo kort geleden, dat de ontwikkelingsperiode van de wielersport die van haren bloei nabij kwam en er zich mede vereenigde, dat de uitbreiding van hare letterkunde daarmee geen gelijken tred heeft kunnen houden, ja, we zouden in dit opzicht al zeer armzalig bedeed zijn, tenware niet juist het vorige jaar de sport-leestafel wat ruimer voorzien is geworden, en wij thans het verschijnen van dit oorspronkelijke blijspel als eene schrede op een nieuwen weg kunnen beschouwen."²⁶

Met deze 'ruimere leestafel' zet Corvey zijn eigen *Wielernieuws* nog eens in de etalage. Met zijn 'schrede op een nieuwen weg' bereikt Jan Feith een voor Nederland nieuw niveau: dat van het sociaal commentaar en de beschrijving met een bewust literair karakter in een avondvullend verhaal over wielersport. En Jan weet goed waarover hij schrijft, want hij maakt zelf deel uit van het wereldje.

In de jaren na *Daisy*²⁷ wordt Jan Feith écht bekend, met werk dat nu participatiejournalistiek genoemd zou worden. Hij reist *embedded* mee met een torpedo-onderzeeboot, schrijft over criminaliteit en de bestrijding ervan, en over kinderverwaarlozing. En hij produceert boeken over populaire sportonderwerpen, onder meer als redacteur van het grote overzichtswerk *Het boek der sporten* in 1900, de eerste dergelijke publicatie in Nederland. In 1905 schrijft hij in *De Kampioen* een feuilleton over een driedaagse autotocht door Nederland. Hij schaatst in 1909 in de eerste Elfstedentocht 160 kilometer op met de latere winnaar Minne Hoekstra en doet daarvan verslag in het *Algemeen Handelsblad*.

In 1917 nog, inmiddels 42 jaar oud maar goed getraind, wint Feith de 15-Dorpentocht bij Alkmaar de eerste officiële toertocht in Noord-Holland.²⁸ Zijn *Wikipedia*-pagina bevat een lijst van 98 'Monografieën' en 18 items – hij blijft ook doorschrijven in het luchtige genre – onder 'Toneel/Revu'. Hij bekleedt een hele reeks functies in de hockey- en tenniswereld, waaronder het voorzitterschap van de Nederlandsche Lawn Tennis Bond van 1912 tot 1921. Van

Jan Feith als Mr. Bell in de door hem geschreven ANWB-jubileumrevue *Om 't 100.000ste!* uit 1933. Bron: <http://www.geheugenvannederland.nl>.

1921 tot 1926 is hij in Indië in Bandoeng als redacteur van *De Indische Post*, en – terug in Nederland – van 1927 tot 1933 hoofdredacteur van *De Kampioen*.

Op 11 april 1895 ronken de makers van het Nederlandse sportblad *De Athleet*²⁹ dat de tijd van 'het ineenprutsen der stereotype wedstrijd- en vergaderingsverslagjes' voorbij is, omdat sportjournalisten zich inmiddels zo hebben ontwikkeld dat ze meer schrijfkwaliteiten kunnen aanboren.³⁰ In de vorm van zijn blijspel sneed Jan Feith serieuze en actuele thema's aan en stond hij aan de basis van het moderne Nederlandse wielerverhaal.

KAMERLID (*tot de verzamelde wielrijders.*)

Nederlandsche Wielrijders! Het feest gaat beginnen! Zoo aanstonds ga ik U voor, naar het banket, dat ik ter Uwer eere laat aanrichten! Vreugde heersche in Uw midden! Uwe sport heeft heden weer eene gewichtige schrede voorwaarts gedaan! [...] Steeds verder breidt zich de overwinning van het rijwiel over het menschdom uit! Maar nog is het einddoel, Uw ideaal niet bereikt! Strijdt moedig verder! Het rijwiel is de toekomst! Gij moet overwinnen! Leve het rijwiel!

EINDE

25 Voor uitvoerige discussie, zie: Ebert, *Radelnde Nationen*, 108-109 en 170-174. 26 J.F., *De Papa van Daisy Bell*, 6.

27 Vanaf 1897 woont Jan Feith in Hilversum. Hij trouwt daar in 1898 met Johanna Elisabeth Maria de Kock; bij dezelfde gelegenheid trouwt Anton Philips, hun beider nieuwe echtgenotes zijn vriendinnen. Zie Metzke, Marcel. *Ze zullen weten wie ze voor zich hebben*. Jan en Johanna krijgen een zoon en een dochter.

28 Couwenhoven, Rob, en Huub Snoep. *100 Jaar Winter. Het gedenkboek van het gewest Noord-Holland/Utrecht van de KNSB 1895-1995*. Haarlem: De Vrieseborch, 1994: 25-30.

29 *De Athleet* was een algemeen sportweekblad, opgericht in 1893 door de Amsterdamse sporter en handelaar in sportartikelen N.J. Kampers, met vooral berichtgeving over atletiek en voetbal. In 1898 werd het omgevormd tot *Het Sportblad*, later opgegaan in *De Revue der Sporten*.

30 In *De Revue der Sporten* 37, nr. 37 (1914): 583 schreef Jan Feith: 'Spoedig reeds was het mijn bedoeling niet maar uitsluitend de uitslagen der verschillende wedstrijden te geven, wat toentertijd nog de gewoonte was.'

Sanering betaald voetbal in 1964 (2)

Ernest Verhees

Het betaald voetbal deed in 1954 in Nederland zijn intrede.¹ Na nog geen tien jaar, voorafgaand aan het seizoen 1964-1965, luidden de koppen in de voetbalkrant van *Het Vrije Volk*: 'Voetbal staat voor bankroet' en 'Miljoenenschuld'. Voetbalcommentator Herman Kuiphof noemde in het *Limburgs Dagblad* als oorzaak van de problemen de veel te lichte eisen waar een club in 1955 aan moest voldoen om toegelaten te worden als semi-profclub. 'Indien men tien jaar geleden niet zo inschikkelijk was geweest tegenover al die tientallen clubs en clubjes die het avontuur (vaak met de ogen dicht!) wilden ondergaan, dan zou men nu niet met de brokken zitten en zou er geen sanering nodig zijn.'² De pogingen om deze, volgens Kuiphof, 'roulette' in 1964 – het jaar van het 75-jarig bestaan van de KNVB – te herstellen, leidde bijna tot een scheuring in de bond door een hoog oplopend conflict tussen de sectie betaald voetbal en de sectie zondagamateurs. Dit artikel bevat een reconstructie van de gebeurtenissen.

In december 1954-1955 begonnen 56 clubs aan de eerste Nederlandse semiprofvoetbalcompetitie, een mengeling van clubs die eerder dat jaar begonnen waren aan de 'wilde' profcompetitie en amateurclubs uit de eerste klasse die de sprong wel wilden wagen. De aantrekkingskracht van het betaald voetbal was zo groot dat er zich voor de volgende competitie van 1955-1956 nog eens 54 clubs aanmeldden, zelfs uit de tweede en derde klasse amateurs. Volgens KNVB-voorzitter Hopster realiseerde zich niet iedereen welke consequenties het betaald voetbal met zich mee bracht. 'Ik vrees,

dat vele van de ruim honderd clubs, die nu "ja" hebben gezegd, het op de duur niet zullen volhouden. Een van de nijpendste vraagstukken, die ons bezighouden is juist dit probleem. Want wat moet er van dergelijke clubs, die in moeilijkheden geraken, terechtkomen? (...) Het kan haast niet anders, of er doen zich hier straks mislukkingen voor, die ten dele wel tot fusies zullen leiden.'³

Uiteindelijk voldeden er 25 clubs van de 54 aan de toelatingseisen. Brabantia uit Eindhoven keerde als enige club na een jaar betaald voetbal vrijwillig terug naar de amateurs. Zo ontstond er in 1955-1956 een competitie van twee hoofdklassen en drie eerste klassen met in totaal maar liefst 80 clubs. Zoals Hopster al voorspelde, bleek het zowel sportief als financieel voor veel clubs moeilijk vol te houden. Het animo om vrijwillig terug te keren naar de amateurs of te fuseren was echter gering. Clubsentimenten speelden daarbij vanzelfsprekend een rol, maar er was organisatorisch en praktisch een zeer moeilijk te nemen horde: er moesten afspraken worden gemaakt over de indeling van clubs in de amateurcompetitie na terugkeer of verplichte degradatie. De structuur van de KNVB en de besluitvorming binnen die structuur speelden daarin een belemmerende rol.

Na de moeizame acceptatie van het betaald voetbal was de KNVB in 1955 gereorganiseerd. De amateurafdeling kende daarna secties voor de zondagamateurs, zaterdagamateurs en afdelingen, met daarbovenop een overkoepelend bestuur en een algemene vergadering amateurvoetbal. Onder het bondsbestuur kwam een nieuwe sectie betaald voetbal. De besturen van deze nieuwe sectie en de zondagamateurs kwamen in 1957 overeen dat terugkerende clubs tot 1 juli 1959 zouden worden ingedeeld in de klasse waarin ze voor hun overgang naar het betaald voetbal gespeeld hadden. Nadat slechts twee clubs hier gebruik van hadden gemaakt, werd de deadline twee jaar verschoven, maar met de nieuwe bepaling van 'plaatsing in de klasse waar plaats is'. Wat dat in de praktijk kon betekenen, bleek in 1963, bij de eerste 'fusie in de top' van de semi-profclubs Storm-

1 Zie voor het ontstaan en de sportieve geschiedenis van het betaald voetbal: Verkamman, Matty, en Evert Vermeer. *Om 't Spel en de knikers, 40 jaar Betaald Voetbal in Nederland*. Zeist: KNVB/Amsterdam: Windroos, 1994; Verkamman, Matty, en Frans van den Nieuwenhof. *50 jaar betaald voetbal. De complete geschiedenis*. [Eindhoven]: De Boekmakers, 2004; Cottaar, Jan. 'Koerswijziging amateurisme – semiprofessionalisme.' In: *Voetballen toen en nu. Bundel opstellen verschenen ter gelegenheid van het 75-jarige bestaan van de K.N.V.B.* [s-Gravenhage]: Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond, 1964: 57-82. De bestuurlijke en organisatorische geschiedenis zijn voor de eerste jaren uitgebreid beschreven in: Gumster, W.K. van de. 'De ontwikkeling van het betaald voetbal in de Koninklijke Voetbalbond.' In: *Handboek K.N.V.B.* Deventer-Antwerpen: Kluwer, 1968: 103-167.

2 *Limburgs Dagblad* (18 augustus 1964).

3 *De Telegraaf* en *Leeuwarder Courant* (citaat) (9 maart 1955).

Bijeenkomst van de KNVB-sectie betaald voetbal in hotel Krasnapolsky in Amsterdam, op 5 augustus 1961. Links (met bril) Jos Coler en Henk Burgwal, en Bromt, Schreuder, Zon. Fotograaf Wim van Rossem/Anefo. Collectie Nationaal Archief in Den Haag.

vogels uit IJmuiden en VSV uit Velsen, beide spelend in de Tweede Divisie betaald voetbal. Deze clubs gingen, na het afstoten van de profafdelingen aan de nieuwe stichting betaald voetbalclub Telstar, verder als amateurclubs in de vierde klasse. Dat was voor clubs die een dergelijke Telstarfusie overwogen, weinig motiverend. Zij wensten met hun zogeheten amateurstaarten in de eerste klasse of op zijn minst naar sterkte te worden ingedeeld, maar zagen nu dat 'plaatsing waar plaats is' kon uitmonden in het laagste niveau.⁴

Reorganisatiecommissie

Door fusies, gedwongen degradaties en vrijwillige terugkeer waren er bij het begin van het seizoen 1963-1964 van de 80 clubs betaald voetbal nog 64 over.⁵ Zij waren gelijk verdeeld over een Eredivisie, een Eerste Divisie en twee Tweede Divisies. Omdat dit er voor een financieel gezonde competitie duidelijk nog steeds te veel waren, besloot een gecombineerde vergadering van de besturen van de sectie betaald voetbal en de sectie zondagamateurvoetbal in oktober 1963 tot het instellen van een 'Reorganisatiecommissie competitiewezen' om een voorstel te maken voor 'een gezondmaking van het gehele voetbal'.⁶

Het grootste vraagstuk waar de commissie voor stond, was de regeling voor de terugkeer naar de amateurs. Beide voorzitters van de sectiebesturen, Jos Coler (profs) en Jaap Egberts (amateurs), namen erin plaats. Daarnaast werden H.J. van Dalen en M.J.

4 Voor deze en onderstaande alinea's is gebruik gemaakt van Nationaal Archief (NA), Den Haag, Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB), nummer toegang 2.19.123, inv.nr. 385 en van: Van de Gumster, 'Ontwikkeling betaald voetbal', 139-147.

5 Zie voor een overzicht van verdwenen betaaldvoetbalclubs: Schwillens, Martijn. *Verdwenen maar niet vergeten. 50 jaar betaald voetbal*. [Nieuwegein]: Arko Sports Media, 2004.

6 NA, KNVB, inv.nr. 385, Verslag gecombineerde vergadering (25 oktober 1963).

Jansen (betaald voetbal) en J. Jaspers en Dirk Nijs (amateurs) als leden benoemd, met Henk Burgwal, de secretaris van het sectiebestuur betaald voetbal, als commissiesecretaris. Zij werden het snel eens over het streven om twaalf semiprofclubs aan het einde van het seizoen 1963-1964 op te nemen onder de amateurs, en wel in de eerste klasse. Voorwaarde was dan wel dat die clubs volledig afscheid namen van het betaald voetbal. Dit voorstel had geen betrekking op fusies. Mochten er niet minstens twaalf clubs deze stap nemen, dan zou door een degradatieregeling het aantal semiprofclubs tot 54 worden teruggebracht. Over de klassenindeling bij terugkeer in geval van een Telstarfusie waren de meningen verdeeld, men besloot deze vooralsnog 'van geval tot geval' te bekijken.⁷

Om een beeld te krijgen van de stemming en bereidwilligheid om terug te keren naar de amateurs of te fuseren aan de top ontwierp secretaris Burgwal een enquête, te houden onder alle semiprofclubs. Hierin stond, naast de voorgestelde sanering met twaalf clubs, dat bij de indeling na een Telstarfusie '(...) de sterkte van die amateurafdeling maatgevend zal zijn voor het plaatsen in een bepaalde klasse'.⁸

In de volgende commissievergadering op 15 februari 1964 werd duidelijk dat bij de meeste clubs die wilden terugkeren, de belangstelling vooral uitging naar een Telstarfusie. Dit werd dan ook het commissievoorstel, zij het met tegenstand van amateurvertegenwoordiger Dirk Nijs, die vasthield aan indeling in de vierde klasse. Het sectiebestuur zondagamateurs nam in zijn vergadering van 27 februari echter het gematigdere standpunt in dat er vooraf geen toezeggingen gedaan konden worden over de indeling van amateurstaarten.⁹ Burgwal maakte op 4 maart de resultaten van de enquête bekend. Drie clubs twijfelden over vrijwillige terugkeer en maar liefst 24 clubs waren positief over een Telstarfusie. Hij meldde bovendien: 'Volgens de ontvangen reacties is het wel duidelijk, dat sanering via Telstarfusie slechts kan slagen, indien indeling van de amateurstaarten plaatsvindt in de 1^e klasse'.¹⁰

Rapport Commissie Zelfstandigheid

Op 14 maart kwam de Reorganisatiecommissie weer bij elkaar met de indeling van de amateurstaarten als hoofdthema. Onderlinge verwijten tussen de commissieleden uit beide secties maakten de sfeer er niet beter op. Nijs bedankte zelfs als lid omdat er

7 NA, KNVB, inv.nr. 385, Verslag vergadering Reorganisatiecommissie competitiewezen (14 december 1963).

8 NA, KNVB, inv.nr. 385.

9 NA, KNVB, inv.nr. 385, Besluiten sectiebestuur zondagamateurs (27 februari 1964).

10 NA, KNVB, inv.nr. 385, Rapport Burgwal van 4-3-1964.

van de werkzaamheden volgens hem niets terecht kwam. Ondanks het voornemen weer spoedig bij elkaar te komen, bleek het de laatste commissievergadering te zijn geweest.¹¹

De sectiebesturen gingen afzonderlijk over het beladen onderwerp praten en bovendien werd het een discussiepunt in het rapport van de Commissie Zelfstandigheid. Deze commissie was sinds 1962 bezig voorstellen te formuleren voor een grotere zelfstandigheid van de secties amateurvoetbal en betaald voetbal van de KNVB. Het was de bedoeling dat het rapport van de commissie op een buitengewone bondsvergadering in juli op de agenda zou staan.

Eind mei kwam het langverwachte rapport uit. Een reeks vraagstukken met betrekking tot de organisatie en competities van de KNVB kwamen erin aan de orde en in dat kader sprak het zich ook uit over de overgang van het betaald voetbal naar het amateurvoetbal en omgekeerd. Voor de indeling in de amateurklasse bij terugkeer koos de commissie in alle gevallen voor een indeling naar sterkte. Om die sterkte te bepalen werd een koppeling gemaakt met de reserveklasse waarin het hoogste amateurelftal – het derde elftal, na de twee elftallen met betaalde spelers – van de semiprofclub speelde.¹² Dit was in lijn met de conclusie van het sectiebestuur zondagamateurs in zijn vergadering van 2 mei: '(...) dat bij een tot stand gekomen fusie in de top de amateurstaarten naar speelsterkte in de competities van het amateurvoetbal moeten worden ingedeeld'. Dus niet per definitie naar de vierde klasse, niet 'waar plaats is', maar naar sterkte, zoals ook in de enquête van 17 januari had gestaan.

De sectie betaald voetbal was van het begin af aan voorstander geweest van dit uitgangspunt. De onderhandelaars in lopende fusiebesprekingen in Den Bosch, Haarlem en Groningen voelden zich door dit standpunt van de amateurs gesterkt om een indeling in de eerste of tweede klasse in het vooruitzicht te stellen. Dat gebeurde zonder dit nadrukkelijk met de amateurs te bespreken en zonder een definitief besluit van het bondsbestuur. Toen de amateurs in aanloop naar de bondsvergadering van mening veranderden, ontstond er dan ook een groot probleem voor de sectie betaald voetbal en de betrokken clubs.¹³

Dreigende scheuring KNVB

Begin juni besloot het bestuur van de zondagama-

teurs, bij de bespreking van het rapport van de Commissie Zelfstandigheid, dat in alle andere gevallen dan volledige terugkeer, indeling in de vierde klasse moest volgen. Burgwal zag de problemen al aankomen. In een begeleidende brief bij het bericht van de amateurs schreef hij aan de leden van het sectiebestuur betaald voetbal dat dit advies in flagrante strijd was met eerdere afspraken in de Reorganisatiecommissie. Gezien de ontwikkelingen bij lopende fusiebesprekingen diende het bondsbestuur zo snel mogelijk een beslissing te nemen. 'Onnodig te zeggen, dat de leden van het sectiebestuur betaald voetbal en de ondergetekende, die de semi-profclubs bij de fusiebesprekingen hebben voorgelicht, een zeer slechte beurt hebben gemaakt bij de clubbesturen en de gemeentebesturen.'¹⁴

Burgwal en andere leden van de sectie betaald voetbal waren met verwachtingen over relatief hoge indelingen met clubs besprekingen aangegaan. De koerswijziging van de amateurs en de instemming daarmee door het bondsbestuur leidde tot woede die het eerst geuit kon worden op de bestuursvergadering van de sectie betaald voetbal op 22 juni 1964: 'Het bestuur acht zich door de vertegenwoordigers van het amateurvoetbal misleid, ten gevolge waarvan een verkeerde voorlichting is gegeven aan leden van gedeputeerde staten, burgemeesters, wethouders, vertegenwoordigers van bedrijfsleven enz. (...) Er is weinig respect voor de houding van het amateurvoetbal in dezen en de bond heeft zich naar buiten uit belachelijk gemaakt.'

Door het 'onzalige besluit van het amateurvoetbal en het bondsbestuur' besloot het bestuur betaald voetbal unaniem af te treden, maar op verzoek van bondsvoorzitter Schröder werd dit uitgesteld tot een bijeenkomst van het bondsbestuur op 27 juni.

Wat te verwachten was, gebeurde daar: de voorzitters van de twee sectiebesturen kwamen in deze bijeenkomst recht tegenover elkaar te staan. Egberts: 'Het bondsbestuur wordt woordbreuk verweeten, het Amateurvoetbal heeft misleiding gepleegd enz. De oorzaak van alle ellende ligt in het feit besloten dat het Betaald Voetbal bij de fusiebesprekingen verwachtingen heeft gewekt, welke ongemotiveerd waren.' Coler '(...) vindt de door hem genoemde argumenten voldoende om te bewijzen hoezeer het Amateurvoetbal gefaald heeft in het nakomen van beloften'.

Voorzitter Schröder kon alleen maar concluderen dat beide partijen niet nader tot elkaar waren

¹¹ NA, KNVB, inv. nr. 385.

¹² NA, KNVB, inv. nr. 385 Rapport Commissie Zelfstandigheid (mei 1964): 7.

¹³ Van de Gumster, 'Ontwikkeling betaald voetbal', 142-147.

¹⁴ Brief van Burgwal aan Coler (9-6-1964), in: NA, KNVB, inv.nr. 388.

gekomen.¹⁵ Voorafgaand aan de buitengewone bondsvergadering in Utrecht zetten beide partijen de zaken nog verder op scherp. De semiprofs namen een motie aan dat de sectiebestuursleden die lid waren van het bondsbestuur deze functie niet meer zouden uitoefenen. De amateurs besloten de discussie niet af te wachten en vooraf al niet akkoord te gaan met het rapport van de Commissie Zelfstandigheid op het punt van indeling bij terugkeer.

'Zal de bom barsten in de KNVB?', 'Donkere wolken aan voetbal-firmament' en 'Twist om futilliteit dreigt KNVB te verscheuren' luidden de koppen in de sportpers.¹⁶

Het grootste vraagstuk waar de commissie voor stond, was de regeling voor de terugkeer naar de amateurs.

Op zaterdag 18 juli vond de buitengewone bondsvergadering plaats, waarin het rapport van de Commissie Zelfstandigheid zou worden besproken. Toen Coler en Egberts na hun openingstoespraken beloofden de strijdbijl te begraven en niet langer de schuldvraag te stellen, leek de ergste kou uit de lucht. In hun samenvatting van de gebeurtenissen van de voorafgaande maanden bleven ze lijnrecht tegenover elkaar staan, maar langer terugkijken had geen zin. Onder toezien oog van bondsvoorzitter Schröder schudden ze elkaar de hand om het streven naar het behoud van de eenheid in de KNVB te benadrukken. Alle hoop was nu gevestigd op het rapport, maar de vergadering kende vier uur lang, in een tropische hitte, een chaotisch verloop met een onbevredigend resultaat.

Voorzitter Schröder wilde het rapport met een tweederde meerderheid aangenomen hebben. Om de noodzakelijke aanpassingen in het reglement van de KNVB door te kunnen voeren, was namelijk in een volgende bondsvergadering ook zo'n meerderheid nodig. Als die meerderheid nu niet gehaald werd, zou een uitwerking in reglementsartikelen zinloos werk zijn. Ondanks het schrappen van twee onderdelen uit het rapport lukt dit niet, al scheelde het slechts één stem (57 tegen 30).

Het zal niet verrassend zijn dat onder druk van de amateurs ook het hoofdstuk over terugkeer van semiprofclubs was gesneuveld en vervangen door

---

15 NA, KNVB, inv. nr. 388, Notulen vergaderingen sectiebestuur betaald voetbal (22 juni 1964) en bondsbestuur (27 juni 1964). Zie ook: 'Sectie-bestuur betaald voetbal gebelgd over amateurs'. *De Telegraaf* (25 juni 1964).

16 *Sport en Sportwereld* (29 juni 1964 en 6 juli 1964).

Algemene vergadering van de KNVB op 18 juli 1964, gehouden in Esplanade te Utrecht. Jos Coler (links) en J. J. Egberts reiken elkaar de hand. In het midden, verscholen achter de schuddende handen: A. L. M. Schröder. Fotograaf: Joop van Bilsen/Anefo. Collectie Nationaal Archief in Den Haag.

het voorstel dat het bondsbestuur over de indeling diende te beslissen. Hoewel Schröder afsloot met de woorden dat al het werk van de commissie voor niets was geweest, werd het uitgekleden rapport uiteindelijk wel aangenomen. De beslissing over de terugkeer lag bij het bondsbestuur.¹⁷ Met een meerderheid van vertegenwoordigers van amateurs in dat bondsbestuur was dat oordeel wel te voorspellen.

Toch jubileumviering mogelijk

Om op de volgende bondsvergadering een nieuwe confrontatie tussen de secties van de amateurs en semiprofs te voorkomen, riep voorzitter Schröder op 5 september 1964 beide sectiebesturen bij elkaar op het sportcentrum in Zeist. De gemoederen waren blijkbaar voldoende bedaard om nu wel tot een akkoord naar ieders tevredenheid te kunnen komen. Er kwam eindelijk duidelijkheid over de regels voor terugkeer van semiprofs naar amateurs, voor alle opties. In lijn met het rapport van de Commissie Zelfstandigheid werd het een variant van indeling naar sterkte: 'Bij Telstarfusies worden de terugkerende verenigingen ingedeeld in de 4^e klasse, met dien verstande, dat het 1^e elftal van de vereniging wordt geplaatst in de 3^e klasse, indien het 3^e elftal uitkomt in de reserve 1^e klasse.'¹⁸

Nu deze grote hobbel eindelijk genomen was en de vrede of minstens wapenstilstand was getekend, konden de voorbereidingen beginnen voor de viering van het 75-jarig bestaan van de KNVB op 8 december 1964.

---

17 *Sport en Sportwereld, Sportkroniek, Nieuwsblad van het Noorden en De Waarheid* (20 juli 1964). NA, KNVB, inv. nr. 388.

18 Het besluit werd genomen op 5 september, citaat in een brief aan de districtsbesturen (9 september 1964), in: NA, KNVB, inv. nr. 388. Van de Gumster, 'Ontwikkeling betaald voetbal' 146.

PUBLICATIES SPORTLITERATUUR

Wilfred van Buuren

Biografie

- Akkerman, Nico. *Kuyt. Utrecht Feyenoord Liverpool Fenerbahçe & Oranje*. Z.p.: www.kuytboek.nl, 2015. 336 p., ill. Over voetballer Dirk Kuyt. Compilatie van wedstrijdverslagen.
- Jungmann, Bart. *Jean. Het opzienbarende leven van De Neel*. Z.p.: De Muur, 2015. 240 p., ill, bibliografie. Biografie van sportjournalist en wielercomentator Jean Nelissen.

Diverse sporten

- Bollerman, Theo. *Sportstad Den Haag. Al eeuwen onverslaanbaar*. Den Haag: Uitgeverij De Nederlandse Sportboeken Club, 2015. 276 p, ill. Behandelt 27 sporten en de belangrijkste sportvelden en sportschrijvers van Den Haag.
- Smeets, Mart; Jacob Bergsma (samenst.). *Verhaal halen. The Best of Mart Smeets*. Amsterdam: Uitgeverij Carrera, 2015. 576 p., reg., bibliografie Mart Smeets.

Voetbal

- Bont, Stef de en Marco Timmer. *Koning van de Krommedijk. Het wonderlijke jaar van FC Dordrecht in de Eredivisie*. Z.p.: VI Boeken, 2015. 315 p.
- Egmond, Michel van, en Jan Hillenius. *Topshow. Achter de schermen bij Voetbal International*. Z.p.: VI Boeken, 2015. 351 p.
- Meer, Hans van der (fotogr.), en Jan Mulder (tekst). *Antwerpse velden. De grote baklijn*. Z.p.: Lecturis, 2015. 96 p., ill. Plus dvd. Fotoboek over Antwerpse voetbalvelden.
- Vantomme, Jurgen (fotogr.), en Herman Brusselmans e.a. (tekst). *Offside. Belgian Football Fields*. Z.p.: Lannoo Publishing, 2015. 144 p., ill. Fotoboek. Teksten in het Nederlands, Engels en Frans.
- Willems, Raf. *Europacuphelden. Geschiedenis van de beker met de grote oren 1955-2015*. Z.p.: VI Boeken, 2015. 525 p., stat.

Wielrennen

- *Bahamontes* nr. 10 (juni 2015). 152 p., ill. Special van Belgisch wielertijdschrift: Eddy Merckx 70 jaar.
- Bons, Martin. *De weg omhoog (naar Alpe d'Huez)*. Amsterdam: Thomas Rap, 2015. 205 p., lit.opg.
- Boogaard, Arthur van der (samenst. en inl.). *De*

Nederlandse wielersportliteratuur in 60 en enige verhalen. Amsterdam: Prometheus, 2015. 829 p., lit.opg., auteursbiografieën. Bloemlezing.

- Chevrolet, Herman. *De kunst van het winnen. Strategieën voor de moderne wielrenner*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij De Arbeiderspers, 2015. 148 p., lit.opg.
- Hulst, Alex van der. *Draag nooit een gele trui en andere geboden voor de bloedfanatieke wielertoe-rist*. Z.p.: Nieuw Amsterdam, 2015. 206 p., ill.
- Maso, Benjo. *Nederland heeft de gele trui. Over wielrennen in de Lage landen*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas Contact, 2015. 448 p., lit.opg. Behandelt de periode 1905-1961, met nadruk op de jaren vijftig.
- Ouwerkerk, Peter. *Bidon*. Breda: De Geus, 2015. 256 p., ill., lit.opg. Herinneringen aan de Tour van ex-journalist Ouwerkerk.
- Roosenboom, Wouter (fotogr.), Frank Heijnen, e.a. (tekst). *Scherp*. Maastricht Airport: Andi Druk, 2015. 175 p., ill. Fotoboek.
- Smeets, Mart. *Thuis in de Tour*. Z.p.: De Kring, 2015. 221 p., ill.
- Veldkamp, Martijn. *De verborgen motor. Over de psychologie van het wielrennen*. Amsterdam: Prometheus, Bert Bakker, 2015. 242 p., reg., lit.opg.
- Vermeiren, René. *Tour d'Anvers. De Tour in Antwerpen, Antwerpen in de Tour*. Antwerpen: Pandora Publishers, 2015. 153 p., ill. Tekst in het Nederlands, Frans en Engels.
- Vries, Gert Jan de, en Joost Heyink. *Tour de farce / Tour de Wobbe*. Z.p.: Gibbon, 2015. 320 p. Fictie. Dubbelroman.
- Wielaert, Jeroen. *De Tour van Utrecht. De bewogen geschiedenis van de Tour sous le Dom – met een eigenzinnige stadsgids*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij De Arbeiderspers, 2015. 168 p., ill., lit. opg.

Artikelen in boeken en tijdschriften

- Derks, Marjet. 'Een niet te winnen wedstrijd. Sportster Madzy Rollin Couquerque (1903-1994) en het vrouwelijk script', in: Petty Bange en Jac Geurts (red.), *Onbegrensd perspectief. Cultuurhistorische verkenningen* (Amersfoort, 2015): 140-156.
- Haverkamp, Aad. "De sportman! En ik zeg U, dat hij er bij behoort". Over de constructie van levens-

- verhalen in de sport', in: *Ex Tempore – Verleden Tijdschrift* 34 (2015): 32-44.
- Heinen, Frank. 'Maillot Blanc. Een alternatieve geschiedenis', in: *Soigneur* nr. 12 (2015): 35-41.
  - Idzenga, Wiep. 'Split-tijden', in: *Runner's World* nr. 9 (september 2015): 57-62. Over de marathon tijdens de EK atletiek in Split (1990).
  - Koten, J.W. 'De maatschappelijke gevolgen van de invoering van de fiets', in: *GEM [Genealogisch Erfgoed Magazine]* 23, nr. 3 (augustus 2015): 5-13.

- Lock, Ellen. 'Als kunstschaatskampioene ontsnapte Ellen Burka aan het dodentransport', in: *Aanspraak* (juni 2015): 6-10.
- Pas, Niek. 'Fietsen voor Algerije', in: *Geschiedenis Magazine* 58, nr. 6 (september 2015): 52-54.
- Zondag, Jelle. "'Mens Fervida in Corpore Lacertoso'", in: *Ex Tempore – Verleden Tijdschrift* 34 (2015): 5-18.

Medewerkers de SPORTWERELD #75

Wilfred van Buuren (1964) werkt als zzp'er, onder andere voor de Alliantie Gelijkspelen en Gay Union Through Sports (GUTS). Hij is redacteur van *Hollands Goud. Alle olympische kampioenen* (2012 herziene editie), lid van de vakjury van de Nico Scheepmaker Beker en speelt basketbal.

Jan Luitzen (1960) is taalkundige, schrijver en docent. Voor *The International Journal of the History of Sport* (2015) schreef hij 'Wicket Game: The (Re-) Introduction of Cricket in the Netherlands, 1724-1883' (met Pascal Delheye) en 'Playing on the Field of Social and Technical Innovation: The Impact of the Sale of Lawn Tennis Sets in the Netherlands, 1874-1887' (met Theo Bollerman en Pascal Delheye).

Ernest Verhees (1974) is historicus en archivaris en werkt als hoofd dienstverlening bij het Regionaal Archief Nijmegen. Na diverse publicaties over de geschiedenis van 's-Hertogenbosch heeft hij zich toegelegd op sportgeschiedenis. Zijn vrije tijd besteedt hij onder meer aan badminton en wielrennen.

Jurrit van de Vooren (1969) is eigenaar van www.sportgeschiedenis.nl. Samen met Jan Rijpstra verzorgde hij deze herfst de heruitgave van het *Sportalbum 1898*, waarvan het eerste exemplaar werd overhandigd aan de koning. Hij is de enige Amsterdammer die afgestudeerd is op Feyenoord.

Rob van Vuurde (1946) is historicus. Hij was als docent verbonden aan respectievelijk de afdelingen Contemporaine geschiedenis en Geschiedenis van de internationale betrekkingen van de Universiteit Utrecht. Sinds zijn pensionering doet hij onderzoek naar de geschiedenis van het schaken, in het bijzonder in Nederlands-Indië. Zijn belangrijkste bron, de

Indische dagbladen, bracht hem op het spoor van andere sporten in de voormalige kolonie.

Gijs Zandbergen (1952) studeerde Nederlands en zou leraar worden, maar werd ambtenaar bij achtereenvolgens de ministeries van O&W en VWS. In 1991 werd hij redacteur bij *de Volkskrant*. Tegenwoordig is hij oppasopa en klasse-assistent bij de internationale schakelklas van een school in de Haarlemmermeer. Hij schreef een aantal boeken over met name de wielersport, waaronder *Het zure leven van Bart Zoet* (2002) en *Incidenten* (1988), over het ontstaan van de Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie.

Wim Zonneveld (1950) heeft als vakgebied de Engelse Taal en Cultuur (Universiteit Utrecht 1973-2014), met als specialisatie 'taalontwikkeling'. Via onderzoek naar het opnemen van Engelse leenwoorden in uiteenlopende talen kwam hij in aanraking met sportgeschiedenis, een oude liefde die hij nu ontwikkelt als onderzoeksterrein. Een biografie van Klaas Pander is in voorbereiding.

Bestuursmededeling

Het zal u niet zijn ontgaan: het blad *de SPORTWERELD* heeft dit jaar een belangrijke kwaliteitsslag gemaakt, ook qua uitvoering. Zo'n verbetering is uiteraard niet gratis. Bovendien waren de druk- en verzendkosten de afgelopen jaren al flink toegenomen. Het bestuur van Stichting de Sportwereld heeft daarom moeten besluiten de jaarlijkse bijdrage voor zijn blad, die sinds 2008 ongewijzigd was gebleven, met ingang van 2016 met €5,00 te verhogen. Het bestuur vraagt uw begrip voor deze maatregel.

3^e druk

Jean Nelissen, wielercomentator en voetbalverslaggever, was behalve een ijverige journalist ook een bijzondere man. Zijn leven lang zorgde hij vooral goed voor zichzelf, tot de drank hem in zijn greep kreeg.

Lees deze biografie vol onthullende details.

WWW.DEMUUR.NU

COLOFON

Redactie

Pascal Delheye, Marnix Koolhaas, Jan Luitzen & Wim Zonneveld

Medewerkers

Wilfred van Buuren, Jan Luitzen, Ernest Verhees, Rob van Vuurde, Jurryt van de Vooren, Gijs Zandbergen en Wim Zonneveld

Redactieadres

Stichting de Sportwereld
Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam
E-mail: info@desportwereld.nl
Rabobank Uitgeest NL23 RABO 0152109609
KvK Amsterdam 41215142
ISSN: 15697169

Vormgeving en drukwerk

www.sportservicedrukwerk.nl

Tekst en beeld

Wij hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot (foto)materiaal in dit magazine te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn/haar materiaal zonder voorafgaande toestemming hier is gebruikt, verzoeken wij om zich tot ons te wenden.

De auteurs van de respectieve bijdragen schrijven uit eigen naam. De redactie deelt de ingenomen standpunten niet noodzakelijkerwijs en kan er niet voor verantwoordelijk worden gesteld.

Op de omslagfoto zijn de 'kroonjuwelen' te zien van de gekochte kavels uit de geveilde 'Collectie Treurniet', met onder meer het jasje van Zegers, de klomp met de handtekening van Johnny Weissmuller, het ANWB-bord van 1928, de zilveren schaal met handtekeningen van de zeiljuryleden, het ontwerp van de herinneringsmedaille, een schets van de Nederlandse paardenequipe van 1928, een beker uit 1928, een parkeerkaart en de uitnodiging tot het bijwonen van het leggen van de eerste steen van het Olympisch Stadion. Zie Jurryt van de Voorens column 'Geen woorden maar daden in Amsterdam' op pagina 16-17.

Abonnementen

de *SPORTWERELD* verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers €20,00, instellingen €25,00.

Los nummer: €7,50. Zonder automatische incasso worden deze prijzen met €1,- verhoogd. U kunt abonnee worden door het 'reactieformulier magazine' op de website – onder de knop 'magazine' – in te vullen en te verzenden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de redactie.

Stichting de Sportwereld

de *SPORTWERELD*, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport.

Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

Stichtingsbestuur

Pieter Breuker (voorzitter), Remco van Dam, Marjet Derks, Thijs Kemmeren, Jan de Leeuw & Fons Kemper

Projectcoördinator

Wilfred van Buuren

Redactiecoördinator

Jan Luitzen

Webmaster

info@desportwereld.nl

surf naar de website van magazine *de SPORTWERELD*
www.desportwereld.nl